Мы бідны, ўж з діда, прадіда,
То духом хоц будме богаты!
І чести не дайме здоптати,
А віры не зломит нам біда!
(Русенко)

ISSN 1508-5104

DWUMIESIĘCZNIK

Бесіда

СТОВАРИШЫНЯ ЛЕМКІВ

STOWARZYSZENIE ŁEMKÓW

LEMKO ASSOCIATION

ДВОМІСЯЧНИК ✸ РІК XXI, Нр 2 (107) МАРЕЦ – КВІТЕНЬ 2009 ✸ КРЕНИЦЯ – ЛІҐНИЦЯ

Плотію уснув... тридневен Воскресл єси!

УКРАЇНСЬКЕ СТОВАРИШЫНЯ ЛЕМКІВ. XX РОКІВ ЧАСОПИСУ „БЕСІДА”

Бесіда

Часопис Головного Заряду Стоваришыня Лемків

выходит од 1989 рока

посвячений збережыню історні, культуры і языка Лемків

інформуючий о жытю нашой і братніх нам суспільности

плекаючий вірні надіі прадідів і вітців

В *Бесіді* почуєш смак рідного слова, такого, як передати го треба твоім дітям і внукам

Буд спілучастником і спілтворцьом *Бесіды*, бесідуй з *Бесідом*

**Бесідуй, рад, гвар, повідай!
Товды ЛЕМ будеш собом
І шанувати Тя будут Люде**

Чытай Бесіду Внуку і Діду!

(...) З'явилися "покровителі" русинства, на жаль, і в Секретаріаті Президента України (В. Балога). І ось ми маємо завершену провокацію проти української державності у вигляді "Карпатської Русі", а ще раніше, у березні 2007 р., Закарпатська обласна рада переважною більшістю голосів визнала існування "русинської народності".

Олег Баган, *Загроза сепаратизму: Закарпатський варіант*, стор. 7

Добрі бы было, кєбы уж оддали нам тоту нашу бурсу на все, бо бы сме си сміло розбуряли стіну і зробили більшу салю, бо в тій, што маме кус підрыхтувану, уж ся не містиме. Хвала Богу!

Галіна Малецка, *Пущаня в Рускій Бурсі*. стор. 9

(...) [Н]е сподівал єм ся взрити іх так численно на гостину нашого духа вычекуючых.

Видит ся мі, же вшыткы барз прагнеме жыти молодістю, барз ся тішыме кєд на сцену – тоту дослівну і тоту перенісно-высублімувану, сцену жытя – выходит сьміло наступне, наймолодше наше покоління.

Петро Трохановскій, *На сцену жытя*, стор. 10

В пропонуваных до обізриня материялах нашла єм фраґменты творив, котры так ся мі сподабали, же перекажу іх сенс по лемківскы: *Хто гнеска не хце мовы вітци знати, мусит заран слугом чужым быти*, або *Кашубскым сме народом, все хцеме ним быти, най ся палит зо встыду тот хто хце о тым забыти.*

Мірослава Хомяк, *Лемківскій язык на Токійскым Університеті*, стор. 13

(...) 15 марця 1989 р. разом з Митром Русинком занесли сме документы до Выділу Справ Суспільно-Адміністрацийных Воєвідского Уряду в Ліґници. Принял нас його директор Кшыжановскій, котрий выразил зачудованя, же Лемкам не старчат уж украіньска орґанізация, але документы принял. Іщы 2 місяці тому певно бы нас з нима одослал або возвал функционариюши СБ, але од понад місяца в Варшаві обрадувал „округлий стіл" і было очывидне, же в Польщи надходят зміны.

Андрий Копча, *То уж 20 років...*, стор. 14

„Являм ся тыповым продуктом етнічного перемішуваня в Карпатско-Дунайскым басейні понеже мам угорскы, русиньскы, сербскы, хорватскы, італійскы национальны корені. В реліґійным аспекті мам православны, грекокатолицкы і римокатолицкы корені."

(редакция), *Тібор Міклош Попович*, стор. 21

На передній стороні окладинкы: *Крест в Баници (сандецкій)*, фото: Петро Басалыґа.

На задній стороні окладинкы: *Капличка в Біличній*, фото: Петро Басалыґа.

Новины, не новины – не лем з Лемковины

♦ 10 січня на Токійскым Університеті орґанізувано, під патронатом Польской Амбасады в Японіі, варштаты посвячены реґіоналізмови в Польщи. О лемківскым язику і едукациі доповідала Мірослава Хомяк (шырше на с. 13).

♦ 11 січня в Білостоцкій Фільгармоніі орґанізувано Різдвяний Концерт Коляд. Выступило шіст хорів, в тым єден з Білоруси. Окрем того прозвучали і стары лемківскы коляды – в выконаню Петра Трохановского і його діти.

♦ 19 січня в Бардийові отворено выставу грецкых ікон. Авторками векшыном сут Софія і Мария, дівкы прожываючого в Словациі знаного музыка Статіса Прусаліса. Задеклярували ся они розписати нову православну церков в Бардийові.

♦ 22 січня в Братиславі (Польскій Інститут) – як прелюдию до *Лемківского Карнавалу* – отворено выставу малюнків нашого, заєдно велького Епифана Дровняка – Никыфора (чынна была до 15 марця). О дальшых акциях чытай ниже.

♦ 25 січня – а актовій сали Зеленогірского Університету парох православной парафіі Св. Миколая в Зеленій Горі, о. Андрий Дудра орґанізувал II Концерт Коляд. Выступили: професийний хор „Con Sono" зо Слубіц і „Благодар" – молодіжний хор Вроцлавско-Щеціньской Єпархіі.

♦ 31 січня перебывала в Кренициі телевізия Polsat News. В великій части проґраму емітувала на жыво лемківскы темы – выступы Лемківского Фолькового Ансамблю „Серенча", Хору Православной Парафіі в Кренициі та інтервью з о. Прот. Петром Пупчыком і Петром Трохановскым.

♦ 31 січня молодіжний хор Вроцлавско-Щеціньской Єпархіі „Благодар" отрималл нагороду Grand Prix на XIV Медженародным Фестівалю Східньославяньскых Коляд в Тересполю над Бугом (але по польскій страні, а не на Украіні, як інформувала Lemkowyna net. – одкале вкрали мы знимку поміщену ниже /дякуєме!/).

♦ 31 січня в Музею Никыфора в Кренициі отворено выставу „Kashinath Chauhan – hinduski Nikifor". Ґіндуского „нашлідника" Никыфора одкрыли і прібуют популяризувати в Польщи Й. Кос і К. Краузе, авторы голосного фільму „Mój Nikifor" (шырше на с. 22).

♦ 2 лютого в Музею Землі в Варшаві, што є установом Польской Академіі Наук, отворено фотоґрафічну выставу *Detal architektoniczny historycznego państwa muszyńskiego*. На выставі нашли ся тіж працы Петра Басалыґы, нашого редакцийного колегы.

♦ 8 лютого Руска Бурса в Ґорлицях орґанізувала перегляд колядників. Выступили діточы та молодіжны групы з Бортного, Ґладышова, Ганчовы і Кренициі, а тіж молодіжний ансамбль „Ручай" (чытай тіж на стор. 10-12)

♦ 12 лютого в рамках *Лемківского Карнавалу* в Братиславі одбыла ся в тамтшнім Польскым Інституті стріча з Юрийом Стариньскым. Выступил він з доповідю *Лемкы – выгнаний нарід*.

♦ 13 лютого Сьвітовий Конґрес Русинів орґанізувал в Пряшові *I Русиньскій Масковий Баль*. Зышла ся русиньска верхнинка не лем зо Словациі, але такой зо вшыткых країв, в якых СКР має свої льокальны орґанізациі.

♦ 14 лютого Стоваришыня Руска Бурса в Ґорлицях орґанізувало „на своіх сьмітях" пущаньову стрічу. Члены і симпатикы стоваришыня весело бавили ся при музыці і сьпівах (чыт. стор. 9).

♦ 14-16 лютого перебывала на Лемковині (в Кренициі, Ґорлицях і Устю Рускым) делеґация Русинів Америкы – діяче Товариства Карпато-Русинів: Джон Ріґетті (президент ТК-Р), Мери Анн Сивак і Мария Сильвестрі.

♦ 17 лютого в рамках *Лемківского Карнавалу* в Братиславі одбыл ся авторскій вечер Петра Мурянкы (Польскій Інститут). Пак в Клюбі За Зркадльом выступил з електронічном музыком інспіруваном лемківском традицийом ансамбль „Клюб де Моль".

♦ 21 лютого – посеред вельох пущаньовых забав в тым часі (векшіст орґанізувано 28 лютого, по церковному уж дакус „незаконно") – одбыло ся пущаня в Собіні бл. Польковиц. Хыбаль першыраз, але добрі, же хоц пізно, будят ся розтрачены по сьвіту лемківскы осередкы.

♦ 27 лютого в Мостовцях к. Мартина (Словация) орґанізувано медженародний семінар на тему: *Карпатскы Русины в славяньскым сьвіті; актуальны проблемы*. Окрем домашніх істориків, участ взяли і спеціялісты з Росиі, Сербіі і Угрів.

„Bóg się rodzi" po łemkowsku

Blisko stu wiernych należących do parafii prawosławnej św Włodzimierza w Krynicy-Zdroju będzie dziś obchodzić wigilię Bożego Narodzenia. Wczoraj trwały ostatnie przygotowania do świąt.

Święta Bożego Narodzenia, które katolicy obchodzili dwa tygodnie temu, dziś są udziałem braci prawosławnych. (...)

– *W parafii mamy około stu wiernych* – powiedział nam proboszcz ksiądz Piotr Pupczyk. – *W wigilię podczas porannego nabożeństwa będziemy się modlić o zdrowie i pomyślność naszych parafian. Zabiorą oni do domów prosforę, chleb liturgiczny, by się nim podzielić, tak jak katolicy dzielą się opłatkiem.*

Podczas wieczornej pasterki w kościele będzie miało miejsce poświęcenie chleba, ziarna pszenicy, wina i oleju, z życzeniem, żeby w ciągu roku tego ludziom nie zabrakło. Wierni poproszą o błogosławieństwo. Rozpocznie się świąteczna jutrznia, która potrwa długo w noc.

Wierni będą też śpiewać kolędy. A z pewnością będzie to piękny śpiew, bo Cerkiew Prawosławna jest z tego znana. Jak podkreśla ksiądz Pupczyk, prawosławni mają w repertuarze tyle kolęd, że trudno zliczyć. (WCH, *Dziennik Polski / Nowosądecki*, 6 stycznia 2009)

Dzisiaj Wigilia u prawosławnych

Dzisiaj wierni Kościoła prawosławnego i greckokatolickiego obchodzą Wigilię – swiatyj weczer. Po ponadmiesięcznym poście zasiądą, po ukazaniu się pierwszej gwiazdy na niebie, do kolacji wigilijnej.

W Krynicy-Zdroju wyznawcy wschodniego Kościoła stanowią ok. 10 proc. mieszkańców miasta i gminy.

– Wieczerza wigilijna jest skromna i postna, chociaż składa się z 12 potraw – mówi Włodzimierz Graban. – Łamiemy się prosforą, chlebem pszennym symbolizujacym Ciało Chrystusa i składamy sobie życzenia. Pierwszą potrawą jest żur z owsa zwany kiesełycia.

O godz. 21 rozpoczną się nabożeństwa w cerkwi prawosławnej św. Włodzimierza i greckokatolickiej pw. św. Apostołów Piotra i Pawła. (...) (Jerzy Wideł, *Gazeta Krakowska/Nowosądecka*, 6 stycznia 2009)

Czy te 10 procent, które mielibyśmy stanowić w mieście i gminie Krynica-Zdrój – to świąteczny upominek z rodzaju „dla pokrzepienia serc"?

Christos raždajetsia w cerkwiach

Wczoraj Boże Narodzenie świętowali chrześcijanie wyznania grekokatolickiego i prawosławnego. W cerkwiach na Łemkowszczyźnie w nocy z 6 na 7 grudnia (według kalendarza juliańskiego) wierni wzięli udział w pasterkach i zjedli wieczerzę wigilijną. Przy stole życzyli sobie Bożego błogosławieństwa, dzieląc się prosforą. Na zdjęciu kolędnicy z Bartnego. (MONK, *Dziennik Polski / Nowosądecki*, 8 stycznia 2009)

Fot. Piotr Drożdzik

Kolędowanie w filharmonii

Po raz dwudziesty siódmy wystąpiły w tym roku chóry na scenie Opery i Filharmonii Podlaskiej, śpiewając kolędy w językach białoruskim, ukraińskim, łemkowskim, rosyjskim i polskim. Pierwszy wieczór kolęd miał miejsce na drugi dzień Świąt Bożego Narodzenia, drugi 11 stycznia w niedzielę.(...)

– Chóry bardzo chcą występować przed publicznością filharmonii. Udział w koncercie traktują jako zaszczyt – mówi o. Bazyli Dubec. Staramy się więc, by z roku na rok nie powtarzały się prezentacje umiejętności tych samych chórów. Do udziału w koncercie zapraszamy przede wszystkim zespoły z diecezji białostocko-gdańskiej. Ale w każdym roku zabiegamy o to, by przyjechały do nas chóry z innych regionów Polski i z zagranicy.

W tym roku mogliśmy usłyszeć świetne wykonanie kolęd przez chór z Grodna, z cerkwi na Woli w Warszawie pod dyrekcją prof. Włodzimierza Wołosiuka, a także rodzinny zespół prowadzony przez Piotra Trochanowskiego z Krynicy. Ostatni zachwycił połączeniem kolęd i poetyckiego słowa autorstwa Piotra Trochanowskiego w języku łemkowskim.

Każde takie spotkanie to doskonały sposób na rozwijanie Bożonarodzeniowych tradycji, ale i integracji naszego środowiska (ar, *Przegląd Prawosławny*, Nr 2(284) 2009)

Panteon Zielonej Łemkowyny

Taki tytuł nosi najnowsza książka przygotowana przez kryniczanina Piotra Trochanowskiego, jednego z najbardziej znanych współczesnych poetów łemkowskich.

Autor we wstępie napisał: „To nie Panteon, przed którym stałem swego czasu w Paryżu, który przybił mnie do bruku swoim ogromem, który – wewnątrz, poprzez mieszczące się w nim bogactwo przywołał do pokory dumnego Łemka. Niegdyś jednak powiedziałem: *Mały naród ma małe możliwości istnienia, ale pragnienie wolności ma równe wielkiemu narodowi.* Panteon Zielonej Łemkowyny, to – w sensie abstrakcyjno-fizycznym – tylko niebo nad ziemią ojczystą, w którym triumfują czy niepokoją się dusze wszystkich naszych wielkich, to – w sensie duchowym – zachowywana o nich pamięć".

Przybliża więc czytelnikowi Piotr Trochanowski (po łemkowsku i po polsku) sylwetki niezwykłych twórców, począwszy od legendarnego Laborca (zmarłego w 896 r. księcia Białych Chorwatów) po poetę Bogdana Ihora Antonycza (1909-37). A w środku zamieszcza biogramy ok. czterdziestu osób, w tym Epifana Drowniaka (Nikifora), Aleksandra Duchnowycza i innych, którzy dla łemkowskiej kultury wiele znaczą.

Zaletą liczącej nieco ponad 90 stron publikacji jest też obszerna bibliografia. Do tego dochodzą ilu-

stracje Bohdana Trochanowskiego i zdjęcia Piotra Basałygi. Książka została wydana przez Klub Patriotów Łemkowskich w Gorlicach dzięki dotacji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Admninistracji, a wydrukowana w PPHU Jas-Pol Poligrafia Michała Jasnosza. (...) (PG, *Dziennik Polski / Nowosądecki*, 3 lutego 2009)

Dziewięć, a może więcej wyznań

Uście Gorlickie – pod względem obszarowym największa gmina w województwie małopolskim i czwarta co do wielkości w Polsce. Zamieszkiwana przez sześć tysięcy mieszkańców jest „perłą" ekumenizmu i poszanowania „inności" drugiego człowieka.

W malowniczo położonych przygranicznych wsiach Gorlickiego występuje niezwykłe zróżnicowanie wyznaniowe.

– Oprócz wyznania rzymskokatolickiego, prawosławnego i greckokatolickiego mieszkają tu wyznawcy buddyzmu, zielonoświątkowcy, adwentyści dnia siódmego, ewangelicy, świadkowie Jehowy, były nawet przedstawicielki judaizmu i słyszy się też o baptystach – mówi Marek Oleś, sekretarz gminy. (...)

W pobliskich Ropkach od 1999 roku funkcjonuje ośrodek medytacyjny Buddyjskiego Związku Diamentowej Drogi Linii Karma Kagyu.

– W naszej gminie mieszka się i medytuje bardzo dobrze. Ze względu na wielowyznaniowy i wielokulturowy charakter naszej okolicy, ludzie nauczyli się, że ich własny światopogląd, niekoniecznie jest taki sam jak sąsiada. To duży krok. Nikt nikogo do niczego nie przekonuje i to jest najważniejsze – mówi Marcin Cywiński – buddysta i przewodniczący ośrodka w Ropkach.

Marcin z uśmiechem stwierdza, że na terenie gminy jest wiele buddystek i buddystów.

– Powyżej pewnego poziomu inteligencji każdy jest buddystą. Jeżeli zawsze życzymy szczęścia wszystkim, a nie tylko sobie, to jestesmy buddystami, czy tego chcemy czy nie. (...) (Marek Podraza, *Gazeta Krakowska / Gorlicka*, 13 lutego 2009)

Pal do licho, piszę się na to! Może doprawdy zapanuje w Łemkowynie idylliczna miłość do bliźniego. Nie tylko wedle gazetowych deklaracji.

Rusíni chcú fungovať samostatne

Niektorí občania ukrajinskej a rusínskej národnosti z východného Slovenska žiadajú zmenu. Chcú, aby obidve skupiny fungovali pod samostatnými subjektmi. Delegátov Zväzu Rusínov–Ukrajincov Slovenskej republiky preto vyzývajú, aby na najbližšom stretnutí odsúhlasili zmenu platných stanov. Rusínov reprezentuje vlastný subjekt – Rusínska obroda na Slovensku. Aj preto chcú iniciátori celej myšlienky vytvoriť samostatný zväz Ukrajincov. (...)

"Súčasný stav je škodlivý a samozničujúci pre obidve etniká. Prispieva k samoasimilácii Rusínov, ale aj Ukrajincov na Slovensku," vysvetľuje Ján Dopiriak, jeden z iniciátorov výzvy.

Ako ďalší dôvod zmeny je uvádzaný fakt, že na Slovensku, ani nikde vo svete, neexistuje etnikum Rusíni-Ukrajinci. Ide o dve samostatné národnosti. "K takto umelo vytvorenej národnosti sa pri sčítaní ľudu nikdy neprihlásil žiadny občan na Slovensku," poznamenáva J. Dopiriak. Za zmenu vraj hovoria aj medzinárodné štruktúry, ktoré sú jednoznačne definované. Rusíni, ktorých reprezentuje Rusínska obroda, majú zakotvenie vo svetovom kongrese Rusínov. Naproti tomu zväz Rusínov-Ukrajincov zapadá do svetového i európskeho kongresu Ukrajincov. "Už z tohto vyplýva, že momentálny názov, Zväz Rusínov-Ukrajincov, je nesprávny, a je v rozpore s jeho orientáciou," podotýka J. Dopiriak. (...) (Peter Rindoš, *Korzár*, 15.01.2009)

Republika Podkarpatska Rus - stáročný nenaplnený sen Rusínov

Na naše otázky týkajúce sa tejto témy, nám odpovedal predstaviteľ Združenia inteligencie Rusínov Slovenska (ZIRS) Ján Lipinský (J.L.) a Svidníčan, rusínsky aktivista Jozef Keselica (J.K).

Čo si myslíte o snahách realizovať autonómiu a o ultimátnych požiadavkách Rusínov na Zakarpatí?

J.L.: Na Ukrajine existujú veľmi priaznivé podmienky na radikalizáciu názorov a požiadaviek. Krajina je na pokraji ekonomického kolapsu. Nezabúdajme ani na katastrofálnu ekonomickú situáciu na samotnom Podkarpatí, región sa devastuje, 350 000 ľudí pracuje v zahraničí. Niet nádeje na zlepšenie situácie, teda ideálna situácia na šírenie mýtov a predkladanie radikálnych riešení.

J.K.: Odpoveď na túto otázku nie je jednoduchá a ani jednoznačná. Podľa môjho názoru Rusíni by mali mať rovnaké práva ako ktorákoľvek iná národnostná menšina, ale na druhej strane ťažko súhlasiť so všetkým, čo sa v týchto dňoch deje na Zakarpatí. Ukrajina príliš dlho ignorovala prirodzené práva Rusínov, pričom okolité krajiny, napríklad Slovensko, Maďarsko a Poľsko, priznali Rusínom všetky práva, ktoré im pri náležia podľa platných medzinárodných dohovorov. Neviem, či by bolo dobre meniť povojnové usporiadanie, či by bolo dobré meniť hranice. Skôr nie. (...)

Myslíte si, že Ukrajina má problém s vlastnou národnostnou politikou a utláča, či dokonca likviduje rusínske etnikum?

J.L.: Ukrajina v 21.storočí odmieta právo Rusínov prihlásiť sa k svojej národnosti. Známy je „tajný" Plán na likvidáciu Rusínov z dielne vlády Ukrajiny. Nakoniec, kto trochu pozornejšie sledujú problematiku Rusínov na Slovensku, vie že sme pravidelne boli upozorňovaní na delikátnosť riešenia našich požiadaviek s ohľadom na dobré susedské vzťahy s našim východným susedom. Niekedy bolo až smutné počúvať názory našich politikov o ich vernosti európskym hodnotám a zároveň sledovať ich ústretovosť k susedovi s postsovietským hodnotovým rebríčkom. Našťastie, nie všetci boli takí.

J.K.: Neviem do akej miery, ale myslím si, že sa to deje. Ukrajina sa dlhé desaťročia snaží o potlačenie rusínskeho povedomia a sebauvedomenia.

Je reálny v takomto prípadne akýsi „novodobý iredentizmus" a začleňovanie Rusínov do spoločného štátu aj z ostatných krajín?

J.L.: Nie, nielenže takéto požiadavky nikdy nezazneli, ale myslím si, že absentuje akékoľvek spojivo k takémuto kroku.

J.K: Je veľmi predčasné takto uvažovať. Neviem, či je to reálne. Myslím si, že takýto vývoj je veľmi málo pravdepodobný. Podľa mňa je to nereálne. (-i.v.- *Dukla*, 31.01.2009)

Panie Piotrze, wysłałem Panu broszurę ot tak. Po prostu chciałem żeby Pan zwłaszcza wiedział, że tu i tam, ten i ów, dba o kamienie, a na terenach tak dotkliwie doświadczonych jak Łemkowyna ma to znaczenie szczególne. Nie znaczy to, że my jesteśmy szczególni, a tyle tylko,że warto dbać o to co jest, co świadczy o istnieniu. Mam taką potrzebę gdzieś ze środka, a poza tym nie umiem nic robić lepiej. Z tego jest radość i satysfakcja i przekonanie, że można współistnieć mimo różnić. Inaczej, to te różnice tworzą wartość. Jeżeli uważa Pan, że godne to jest upowszechnienia, to niech Pan zrobi co w Pana mocy. Mogę tylko napisać, że najważniejsze jest to, że są ludzie którzy te ślady, znaczy kamienie, dostrzegają i z tego jest wiedza i dobre myślenie o świecie (choć to naiwne, credo quia absurdum).

Serdecznie pozdrawiam. Szymon Modrzejewski

XXII sezony społecznej pracy MAGURYCZA i NADSANIA na cmentarzach południowo-wschodniej Polski i Ukrainy 1987–2008

Nazwa stowarzyszenia pochodzi od nazwy góry nieopodal wsi Bartne, w Beskidzie Niskim, gdzie niegdyś pozyskiwano piaskowiec, służący miejscowym rzemieślnikom za materiał na żarna, kamienie młyńskie, nagrobki i krzyże. Bartneńscy kamieniarze słynęli w całej okolicy ze swego kunsztu i znakomitych wyrobów, i do tej tradycji – pracy z kamieniem i w kamieniu – STOWARZYSZENIE MAGURYCZ nawiązuje, od lat remontując cmentarze na terenach południowo-wschodniej Polski: na Bojkowszczyźnie i Łemkowszczyźnie oraz Roztoczu.(...)

W działaniach STOWARZYSZENIA MAGURYCZ biorą udział młodzi ludzie zainteresowani historią Galicji i ochroną dziedzictwa kulturowego i nie tylko. Pracują społecznie na cmentarzach i przy kapliczkach (m. in. pionując, czyszcząc, klejąc oraz zabezpieczając krzyże i nagrobki) oraz mogą poznać przede wszystkim podstawowe pojęcia z zakresu kamieniarstwa, nauczyć się pracy z kamieniem i uczestniczyć w wycieczkach i wykładach. Niektórzy z nich wciągają się w pracę stowarzyszenia i w kolejnych latach odwiedzają Beskid Niski oraz Roztocze i Bieszczady, by brać udział w przedsięwzięciach MAGURYCZA.(...)

Z myślą o wszystkich tych, którzy chcą pracować na cmentarzach, wydaliśmy w 2008 r. broszurę *Kamienie są lekkie czyli jak pracować na cmentarzu*, już dostępną w języku ukraińskim i niemieckim na naszej stronie (www.magurycz.org). Bierzemy także udział w konferencjach, spotkaniach i innych wydarzeniach, starając się popularyzować ideę pracy na cmentarzach i opieki nad sztuką sepulkralną.

Idea pracy na cmentarzach jest apolityczna, nie służy żadnej instytucji, nie głosi jedynie słusznej wizji historii, nie wynika też z inspiracji religijnych, ale odwołuje się do wrażliwości i potrzeby służenia. Jej istota tkwi w fascynacji różnorodnością i współistnieniem.(...)

Działania MAGURYCZA mają charakter społeczny i przyczyniają się do rozwoju wrażliwości na sztukę mniejszości narodowych, zarówno wśród uczestników obozów, jak ⇨

⇦ Різба Св. Миколая в пісковику, XIX/XX ст., на ново поставлена на цоколі нагробного памятника Василия Бованкы, +1849, Крампна.

Воздвигніня пісковикового креста незнаного презначыня, найденого без підставы і цокола при Церкви Св.св. Космы і Даміана в Котани. З правой страны Шимон Моджеєвскій, голова „Маґурича". ⇨

i społeczności lokalnej. Zachowanie krajobrazu kulturowego ma istotny wpływ na współczesną percepcję całego regionu. Większość obiektów, które są przedmiotem naszego zainteresowania, została niegdyś celowo zdewastowana, a dziś pozostaje bez opieki i ochrony. Jesteśmy przekonani, że przywracanie im dawnego stanu ma sens, a jednocześnie kształtuje postawy pełne szacunku dla wielokulturowej przeszłości, otwarte i tolerancyjne.

(...) Idea ratowania cmentarzy nie oblekłaby się w ciało, gdyby nie wolontariusze, sympatycy i nasi przyjaciele. Przez obozy remontowe przewinęło się od 1987 r. kilkaset osób. Czasem ich zainteresowania wiążą się z Bojkowszczyzną i Łemkowszczyzną, Bieszczadami, Beskidem Niskim, innym razem z historią czy folklorem, konserwacją zabytków lub sztuką sakralną. Jedni pojawiają się regularnie, inni rzadziej. Zawsze jednak znajdują się chętni, mimo że nasza praca odbywa się w trudnych i spartańskich warunkach.

(...) Od 1987 r. w ciągu 46 obozów (12 obozów NADSANIA, 23 obozy NGK MAGURYCZ oraz 11 obozów STOWARZYSZENIA MAGURYCZ) remontom z wykorzystaniem technik konserwatorskich i pracom porządkowym poddano ponad 1200 obiektów w 90 miejscowościach. Są wśród nich nagrobki na prawie 100 cmentarzach w 80 miejscowościach, krzyże i kapliczki przydrożne w 35 miejscowościach, cerkwiska, nadto chrzcielnice, krzyże z nieistniejących cerkwi, a także kaplica w Balnicy, kapliczka w Grabiu oraz kostnica w Nowicy.(...)

Дякуємe красні Проводови Стоваришыня „Магурич" за велич зробленого. Нагваряме нашу молодіж до голошыня ся за волонтариів. Контакт:

STOWARZYSZENIE MAGURYCZ
Nowica 13, 38-315 Uście Gorlickie
NIP 738-20-54-339, REGON 120442417
konto: 52 1020 1026 0000 1102 0118 9554
www.magurycz.org
cmentarze
Szymon Modrzejewski
szymon@magurycz.org
018 351 63 45, 0600 688 811

Загрози сепаратизму: Закарпатський варіант

29-го листопада ц.р. на загальних зборах Наукового товариства ім. Т. Шевченка у Львівському національному університеті доповідь "Карпаторусинство як політична проблема" виголосив дрогобицький політолог, керівник Науково-ідеологічного центру ім. Д. Донцова Олег Баган. (...) З огляду на гостроту питання ми попросили вченого розповісти детальніше про сенс цієї акції.

— Мене запросили як автора статті "Який народ живе за Карпатами? Теорії русинства в сучасності: націологічний, культурологічний, політичний аспекти" (журнал "Універсум", 2008, № 9-10), до того ж тема раптово актуалізувалася у зв'язку з проведеними 25 жовтня у м. Мукачево т.зв. "Європейського конгресу русинів", на якому було прийнято "Акт проголошення русинської державності", сформовано уряд т.зв. "Карпатської Русі". Тобто Україна несподівано отримала нову версію сепаратизму на своїй території. НТШ вирішило відреагувати на цю небезпечну подію, закликати до мудрості і державу, і учасників деструктивних дій. Було прийнято "Звернення" до Президента України В. Ющенка і прем'єр-міністра Ю. Тимошенко.

Що ж діється на Закарпатті? Русинський рух і русинська проблема мають свою довгу історію. Головна причина явища полягає в складній, "травматичній" історії закарпатського краю. Майже 1000 років він був під пресом угорської держави і дуже агресивного угорського шовінізму. Протягом століть все активне, талановите серед мешканців краю переходило в угорську культуру і націю, а соціальне становище в краю залишалося вельми відсталим. Так склалася ситуація майже повної маргіналізації закарпатського соціуму. Тобто мешканці краю є суттєво вражені комплексом національної неповноцінності, не мають традицій громадянської відповідальності і державності, сприймають соціальне життя лише в аспекті дрібної особистої користі. У XIX ст., коли нарешті з'явилися історичні умови для національного відродження (впливи ідей Просвітництва і науки, націоналістичні ідеології доби Романтизму, всеєвропейська революція 1848 р. та ін.), попри появу визначних особистостей – єпископ Андрій Бачинський (1732 - 1809), історик Михайло Лучкай (1769-1843), філософ Петро Лодій (1764-1829), політик Адольф Добрянський (1817-1901), письменник Олександр Духнович (1803-1865) та ін., - в Закарпатті не вдалося створити широкий культурно-національний український рух, як це сталося в Галичині і Наддніпрянщині. Дві головні причини цього – надзвичайно наполегливий угорський національний тиск і химерно-деструктивні ідеї москвофільства, які захопили великою мірою закарпатську інтелігенцію. В сумі це спричинило велику пасивність, невіру у власні сили серед закарпатського населення, відсутність національної гідності, войовничості і раболіпне наслідування, часто дуже викривлене, російської культури. Відтак до XX ст. в краю не сформувався наступальний український рух, а письменство так і не розвинулося на народній мовній основі.

Лише у період 1920-30-их рр., внаслідок гігантських зрушень під час Першої світової війни і української Національної революції 1917-20 рр. на Закарпатті почався справжній національний рух і культурне відродження. Велику роль у цьому відіграли емігранти з Галичини і Наддніпрянщини (В. Бірчак, Р. Заклинський, В. Пачовський, С. Черкасенко, У Самчук та ін.), про що сучасні теоретики русинства говорять і пишуть, як про "велике зло", "негативний, деформуючий вплив". Такі зовнішні впливи були об'єктивно потрібними: через багатосотлітню асиміляцію на Закарпатті не було чисельної інтелігенції, і логічно, що емігранти допомагали живим процесам, які почалися у демократичній Чехословаччині, до якої входив тоді край. В цей час швидко сформувалася цікава і багата нова закарпатська література (В. Ґренджа-Донський, Зореслав, Ю. Боршош-Кум'ятський та ін.), розвинулася наука і публіцистика (А. Волошин, С. Росоха, Ю. Ревай), ⇨

з'явилася якісна преса ("Свобода", "Вперед", "Пробоєм"). Однак через падіння самостійності Карпатської України і угорську (1939 р.), а потім через довгу радянську окупацію це національне піднесення було зупинене.

"Русини" як об'єднання та ідеологія вигулькнули у 1989 р., коли впала радянська тоталітарна цензура. (...) Їхнім ідейним лідером став вчений-історик із Канади П. Р. Маґочій (Маґочі), який підготував кілька справді ґрунтовних, талановито написаних, пропагандивно ефективних книжок. Назву лише головні: "Формування національної свідомості: Підкарпатська Русь (1848-1948)" (1994), "Наша отцюзнина" (підручник для дитячих недільних шкіл, 2005), "Народ нізвідки. Ілюстрована історія карпаторусинів" (2006). Було проведено вісім "Світових конгресів русинів" (1991-2007 рр.), які відбулися почергово в Ужгороді і сусідніх країнах (Словаччині, Сербії, Угорщині, Польщі, Чехії), де проживають українці, що ідентифікують себе як "русини". За цей час написано кілька граматик "русинської мови", укладено кілька словників, за якими почалося систематичне навчання у деяких школах і в кількох університетах за кордоном, з'явилася "Енциклопедія Підкарпатської Руси" авторства І. Попа і П. Р. Маґочія (2001), об'ємна "Історія Підкарпатської Руси" Д. Попа (2005), виходять кілька русинськомовних часописів ("Русин", "Бесіда", "Подкарпатска Русь" та ін.). Зараз діє понад 10 різних прорусинських організацій. На кожному своєму зібранні "русини" висувають щораз радикальніші вимоги до української держави (про автономію, вивчення русинської мови, школи і т. ін.). Загалом їхня діяльність має виразну антиукраїнську спрямованість: саме українців (чомусь не угорців) вони звинувачують у "насильному асиміляторстві", в державних утисках, в соціальних бідах. Несподівано русинство підтримала ліберальна київська газета і видавництво "Критика" (шеф-редактор – американський літературознавець Григорій Грабович). В газеті були надруковані кілька прорусинських статей П. Р. Маґочія, С. Біленького, В. Дубнова; у видавництві вийшли книжки П. Р. Маґочія, причому різними мовами – для більшого пропагандивного ефекту. З'явилися "покровителі" русинства, на жаль, і в Секретаріаті Президента України (В. Балога). І ось ми маємо завершену провокацію проти української державності у вигляді "Карпатської Русі", а ще раніше, у березні 2007 р., Закарпатська обласна рада переважною більшістю голосів визнала існування "русинської народності".

Чи є реальні підстави для розвитку русинства як окремої народності? Очевидно, що нема, і це детально було проаналізовано мною в статті в "Універсумі". Але є ментальні основи для цього, а тепер ще й додалися політичні спекуляції. За 1000 років історичного життя, відокремленого від України, від єдиного етнічного простору українства, серед мешканців Закарпаття, закономірно, сформувалися свої специфічні особливості, вони просто не звикли відчувати єдність з українським простором. Навпаки, опираючись протягом віків різним асиміляціям, насамперед угорській, хоч мали свій вплив і значення румунська, австрійська, словацька і чеська (чи чехословацька, тобто великочеська) асиміляції, закарпатці звикли міцно триматися своєї самобутності. Тому вони боляче реагують на будь-яке зовнішнє втручання у свій світ. На масовому рівні, на жаль, чимось "чужим" вони вважають і українську культуру й ідеологію. Це пояснюється тим, що від XIX ст. серед закарпатської інтелігенції і священства домінували москвофіли, які вірили в міфічну єдність з російським народом, у спільність змагань усіх слов'ян (теорія панславізму), у православну солідарність, і виховували ненависть до всього українського, зокрема до галичан (особливо після подій 1920-30-х рр., коли москвофіли фактично програли в культурно-політичній боротьбі національному рухові українців). Закарпатське москвофільство насправді є звичайною ментальною хворобою малоросійства, тобто наслідком національних принижень, духовного каліцтва, соціальних ущемлень, коли з'являється психологічний комплекс раба-вислужника, який плює на все рідне заради кар'єри, якоїсь найнікчемнішої користі. В радянський час ці москвофіли ставали комуністами. Їхнім моральним предтечею можна вважати поета Дмитра Вакарова із села Іза, що під Хустом, якого большевики зробили символом прорадянського холуй-ства.

За всіма вимірами з погляду націології – расове походження, географічні умови, мовні особливості, історичні традиції, духовні й культурні основи, етнопсихологічні й етнографічні особливості – закарпатці є лише гілкою українського народу, що науково довели наші давніші вчені В. Гнатюк, Р. Заклинський та ін. (...)

Русинський рух не має своєї героїчної історії боротьби за національні ідеали, а без цього дуже важко створити основу для нації, як цього прагнуть русинські вожді. Сьогодні він є лише хитрою комбінацією, грою на міжнародних інтересах (бо русинську карту прагнуть використати певні кола в сусідніх державах, насамперед в Росії). У нього нема плану на майбутнє, це лише намагання пристосуватися до певних ситуацій. Усе це й перетворює русинство на провокацію-спекуляцію звичайного антиукраїнського змісту, до чого українська держава мала б поставитися адекватно. Власне, це чітко заявлено у "Зверненні" НТШ. Також науковці вирішили створити групу спеціалістів, які б розробили цілісну програму протидії підступному й облудному русинському сепаратизмові. Адже ця проблема не є такою оперетково смішною, як може видатися за деякими своїми культурними засадами, як то оголошення символом русинізму американського безідейного й безнаціонального постмодерного митця Енді Ворхола, родина якого переселилася у свій час із Пряшівщини.

Поряд із кримським і донбаським сепаратизмом це серйозна загроза для нашої держави, і тому обов'язок кожного українця-інтелігента – вести роз'яснювальну роботу у цій справі, запобігати роз'єднанню нації.

(„Бандерівець", Грудень 2008)

Публикуємо надісланий нам текст з переконаньом, же годен він заінтересувати і нашых бесідників. Текст, без шкоды для цілости, незначно скорочено. Лем зо взгляду на ограниченіст місця. (Ред.)

Пущаня в Рускій Бурсі

Джон Ріетті, заворожений сьпівак (з мамы Русинкы і няня Італиянця, на неділю і свято – реґент в православній церкви) і Мери Анн Сивак – по правій страні знимкы.

Зближал ся піст, барз скоро, як все, та подумали сме о дакім „пущаню" в Ґорлицях, а же пару дост веселых гостин одбыло ся уж в нашій бурсі, та не треба было долго думати. Дали сме знати людям, жебы не сідили дома, кєд іщы можут даґде піти і пришли до бурсы в суботу вечер (14. лютого то было). Они не лем пришли, але іщы і привели інчых. Каждий штоси принюс закусити, ци попити і нихто ся не внимал, бо чул ся праві як в себе, хоц „праві" робит велику ріжницю.

Добрі бы было, кєбы уж оддали нам тоту нашу бурсу на все, бо бы сме си сміло розбуряли стіну і зробили більшу салю, бо в тій, што маме кус підрыхтувану, уж ся не містиме. Хвала Богу!

Пришло тіж пару давных членів капелі з незабытой „Лемковины" і видно было, же ся ім зоцло за граньом, бо грали єдну пісню за другом, без перервы, і ани не было коли попрібувати того, што бабы нанесли.

А кісно направду ся зробило кєд доіхали гості з Америкы. Не то, жебы нароком на тоту гостину приіжджали, лем были в Креници в нашого Петра Мурянкы, тай зашли і до бурсы заздріти. А были то: Джон Ріетті - ведучий Товариство Карпаторусинів гын в Америці, його заступниця Мери Анн Сивак і троє студентів, з Марийом Сильвестри – ведучом нашу молодіжну орґанізацию в Америці.

Гостям на початку высвітлили сме фільм документальний „100 Років Руской Бурсы" (уж на нашій бурсяній апаратурі), котрий недавно вказувала TVP3, а пак сой уж радили сами – слухали, кус співали, бесідували, штоси зіли і, зворушены, же сой ту на Лемковині так приємні „по свому" жыєме , поіхали назад до Прешова, бо там мусіли быти на рано.

Змінили ся нам часы – гет уж нам тота, колиси недоступна, Америка не дивна. Раз, же мы тепер маме ліпше як они там, бо в нас іщы того кризису нияк не видно, а они плачут, то іщы они заєдно ту приіжджают, а нас там уж не тягне.

Кєд гості одіхали, мы сме остали і веселили ся до пізных годин.

А тепер, як ся Вам шкода зробило, же Вас ту не было з нами, то си запамятайте: як лем ся дака оказия трафлят до забавы, то ся ани не звідуйте, лем приходте до бурсы – до себе.

Галіна Малецка – текст
Андрий Малецкій – знимкы

На сцену жытя

ПЕТРО ТРОХАНОВСКІЙ (текст)
АНДРИЙ МАЛЕЦКІЙ (знимкы)

Першым, што в тот зимовий ден, 8 лютого (а была то уж Неділя о Мытарю і Фарисею, напоминаюча же ближыт ся Велькій Піст) настроіло душу на веселу, в різдвяных іщы акордах струну – была полна саля люди, якы в горлицкым Дворі Карвациянів зобрали ся оплескувати молодых і наймолодшых Лемчат на традицийным Вечері з Колядом, орґанізуваным през Руску Бурсу. І дораз – понеже зас пришло ся мі вести Вечер – поділил єм ся з зобраным том радістю. Же, вірны Рускій Бурсі, пришли так громадні, же не сподівал єм ся іх, акуратні – ту в Дворі Карвациянів, гостинным, але з обчым нам климатом (Бурса все іщы в ремонті) – не сподівал єм ся взрити іх так численно на гостину нашого духа вычекуючых.

Видит ся мі, же вшыткы барз прагнеме жыти молодістю, барз ся тішыме кєд на сцену – тоту дослівну і тоту перенісно-высублімувану, сцену жытя – выходит сьміло наступне, наймолодше наше покоління.

Адде позерайте – іде Ґладышів. Тридцет з гором радісных личок. А – як повідат п. Данута Дзюбина, іх Пані, іх учителька – не вшыткы могли прибыти, бо (як знаме) розпаношыла ся, не лем по Горах паскуда – хворота.

— То іщы веце мате той дітворы? Щесливы вы!

Позерат чловек і тішыт ся не лем Ангелами, Пастырями, Царями, а і Іродом, Смертю, Дяволом ся тішыт. Адже вшыткы они, выповівшы што повісти мали, враз сьпівают:

А над Лемковином
Ясна зьвізда сьвітит:
То Сын Божий ліпшу долю
Гнеска нам приносит.

То нич, же не до чыста довершеным консонансом заграл рым. Домінантом, в новым, творчым злеті є ту надія высловлювана дньом днешнім: же зьвізды ясной Лемковина достойна, же долі ліпшой од Бога година... Вінчуваня, жычыня, не лем од родимого „елементу" (што – як сьвіт сьвітом, Лемковина Лемковином заєдно сой вінчувал), але і од пришелця Жыда – вказуют зложеніст нашой „ґеополітычной" ситуациі, та враз і непобідиму віру: мы дома, нам належна пошана ґазды.

Радуйте ся всі людиє! – сьпівают каноном наймолодшы Ґладышовяне. Гей, радуєме ся!

Так ся зложыт (ци так мало быти), же тота коляда, *Радуйте ся всі людиє* прозвучыт в кілкох груп колядників. Ци не оприк-

⇦ Завершальна сцена Вечера з Лемківском Колядом. Сьпіват наймодший і найвекший на Лемковині хор.

Колядникы з Ґладышова запрезентували ся барз богато і численно. ⇨

рит ся сали слухати пару раз того самого? Ніт. Хоц слова коляды тоты самы, хоц выконавці выконавцям подібны, діти – як діти, але душы іх коват, уста іх отверат учытельска рука на окремий, своєрідний спосіб.

Адде выкликаны остали Бортняне. Бортняне! Уж звук сам того званя – гейбы борт з медом поставил. Іде так о емануючу вітальну силу, як і о традицийну милозвучніст іх сьпіву, поставніст іх ноты... Мали щестя до учытели... Та ту такы паросткы, што лем-лем пустили зо землі зеленвітча, выходят. Тремтит іх учытелька, імость Мария Цідило: — Тых найменшых єм взяла — гварит з непокойом, гейбы заправды на сцену жытя выходили.

Сьміло выходят. Сьміло сьпівают. Летят ноты чысты, слова завітнім ладом выповіданы – гейбы мед з борти. Плынут коляды, тоты зо златого канону: *Добрий вечер тобі..., Радуйте ся всі людиє* (радуєме ся!), *Небо і земля, Бог ся раждає, Во Вифлеємі*. Сьпіваны повселюдно на далеко шыршій од Лемковины простори... Але преці, але преці, кед приходит остатня стрічка остатньой коляды – в маленькій нашій надії Сын Божий оком щырым має, бодай „глянути" на нашу землю, *на Лемковину*. І за тото, маленькє што так тішыт (а чого ся чомси не раз внимаме) дякую маленькым Бортнянам. І такой зьвідую салі:

— Хто то так голосисто годен сьпівати?

— Бортняне! – одповідат саля.

Свобідны як шугай-вітер Бортняне ⇨

⇦ Наймолодшы Ґладышовянкы.

Та сут села і інчы... – як хтоси колиси повіл, написал. Ганчова, уж і в часах бідных, повыселенчо-приселенчых славила ся сьпівом. Та пак, тота молода, мало не вшытка дунула в Гамерику. Прото незмірні милым явило ся для нас кед злата Ганця – Анна Дубец привела одтамале вісемнадцетеро дітворы. В основу іх выступу взяла – речы бы – нашу клясыку, бо Русенків *Вертеп в Карпатах*, конкретні 2 сцену з II акту, чудову сцену з Дідом і Хлопцьом. Была она уж грана на бурсяній сцені, але Русенкового слова николи не буде за вельо. Ціліст, в тым і квестиі персонажів тыповых для різдвяных вертепів (любил ся нам Ванцьо – Ірод в сутычці з Жыдом) отулили Ганчівяне очывидні в коляды. Менче популярны, як бодай тоты, высьпіваны попередньом групом, а то: *По всему світу* ци *Триє царі*. І хоц зас завершыла іх выступ коляда *Радуйте ся всі людиє* (радуєме ся!) преці прозвучала она, зо солістами барз орґінальні цілком інакше як в попередніх версиях.

Остатньом выступила група з Креници, ведена третій уж рік через о. Прот. Петра Пупчыка, учытеля релиґіі і лемківского языка. Хоц єм актуальний іщы ⇨

креничан, не хтіл бым повтаряти же *остатні будут першыма*. Не о суперництво в *Вечері з Лемківском Колядом іде*. Та признати мус, же креницка група вказала ся на шувным артистычным рівни. Заважыла ту праца прикликаной професионалісткы Аллы Камєньской та – од музычно-інструментальной страны – Андрия Клинківского, было – не было, абсольвента двох выділів (кляса акордеону і ґітары) музычных академій. Змысном аранжацийом повело ся му зо середньо завансуваных музычні учеників выдобыти барз своєрідну красу. Треба мати надію, же молоды Креничане не попрестанут на тым і будеме іх виджувати не лем на бурсяній сцені. Так як...

Акуратні – як „Ручай" Мірка Богоня, котрий, уж з направду высокой поличкы, речы бы – поза „конкуренцийом" выступил на завершыня тогорічной (як і минулорічной) едиции Вечера з Лемківском Колядом. О „Ручаю" мал єм щестя писати уж не раз. Та зас, раз ішы речы треба, же ансамбль з рока на рік, з концерту на концерт під взглядом артистычного рівня пне ся горі. ...І гнеска зопру ся на тым. Най мі іщы дакус постарчыт словесного дыханя, кєд мя постарчыт – на будучы рокы.

Вечер з Лемківском Колядом был перфекцийний і од орґанізацийной страны. Не пописал єм сой на папері – кому бы за то дякувати поіменні. Та уж выбачте сивому Петрови. Повім загальні: Чудовому середовиску Руской Бурсы – Боже заплат! ●

На знимках, од горы: ганчівска група, група з Креници зо своім маестром од інструментів Андрийом Клинківскым та молодіжний ансамбль „Ручай" з інструменталістами – Мирославом Богоньом (кєрівник), Кшиштофом Міком, Євґеном Корбичом та Романом Корбичом. ⇨

МІРОСЛАВА ХОМЯК

О лемківскым языку на Токійскым Університеті

Самодільнист лемківского языка зостала офіцияльні узнана од 1992 року Розпоряджыньом Міністерства Народовой Едукациі Польщы, а в Европейскій карті языків, підписаний през Польщу 12 мая 2003 р. лемківскій язык єст трактуваний як велика вартист. І так тіж был представлений на варштатах посьваченых польскому регіоналізмови, котры одбыли ся 10 січня 2009 р. на Токійскым Університеті. Орґанізаторами варштатив были: Японьскє Консорциюм Регіональных Студиів, Центрум Слявістычных Бадань (Університет Гоккаідо) і Департамент Студиів Гнешньой Літературы (Токійскій Університет). Єдным з патронив того предзаміря была Амбасада Польщы в Японіі.

Милым пунктом на початку варштатив, не лем для участників з Польщы, были вступны слова амбасадор Польщы в Японіі Пані Ядвіґы Родовіч і першого секретаря до справ культуры Пані Божены Сохы з жычынями сприятливого обрадуваня. Продолжаючы офіцияльну част др Гікару Оґура запознала участників з цілями варштатив. Проф. Міцуйоші Нумано отворил варштаты предмовом п.н. *Обсяг слявістычных бадань – центр, окраї, інтеракция.*

В робочий части авторы чытали рефераты з такых ділин як: 1. література, 2. штука, 3. язык.

Ад. 1.

– Др Гікару Оґура – регіоналізм в літератури Молодой Польщы;

– Мґр Аріко Като – польскє часописмо „Сиґналы", вельокультуровіст предвоєнного Львова;

– Мґр Сатоко Іноуе – творчист Павла Гуелле, погранича польской і німецкой культуры;

Ад. 2.

– Мґр Маміко Оґава – творчіст Юзефа Хелмоньского, видокы Всхідных Окраін;

– Доц. Акіко Касуя – діяльнист катовицкой авангарды в часах „желізной завісы";

– Др Коічі Куяма – жытя і творчист Лемка – Никифора, фільм К. Краузе „Мій Никифор"

В тий части варштатив рефераты были ілюструваны образами і проєкцийом фрагментив фільму.

Ад. 3.

– Доц. Мотокі Номачі – скорочений вариянт реферату професора Єжеґо Тредера о кашубскым языку;

– Мотокі Номачі – Алєксандер Лябуда і його заслугы для кашубского літерацкого языка і культуры. Тема была ілюструвана знимками і портретами не лем Лябуды, але Александра Майковского і інчых заслуженых для языка і культуры кашубскоі, і фраґментами іх творив;

– Мґр Мірослава Хомяк – лемківскій язык, культура Лемків і гнешня языкова едукация. Реферат был ілюструваний знимками авторства Маргариты Сандович-Бонковской лемківскых церковок, видоками Лемковины і знимками з працовні лемківского языка в ґімназиі – портреты поетив, писателів і іх творы, а тіж сьпіванком „Зродили ся теркы за горами", котру сьпіват ґімназияльний хор (вшытко высьвітлено з пендрайву).

– Проф. Альфред Маєвіч – вельоязыковіст в Польщи. Материял розданий до обізриня то медже інчыма ксеро першых сторінок ґазет, книжок в парунадцетьох языках, котрых ужыват дака група люди в Польщи, а єст такых языків понад 20. Окрем знаных языків народовых і етнічных менчын сут і мало знаны такы як: караімскій, армено-кіпчацкій, вілямовіцкій, словіньскій, гебрайскій / іврит, циґаньскій / ромскій.

В пропонуваных до обізриня материялах нашла єм фраґменты творив, котры так ся мі сподабали, же перекажу іх сенс по лемківскы: *Хто гнеска не хце мовы вітци знати, мусит заран слугом чужым быти*, або *Кашубскым сме народом, все хцеме ним быти, най ся палит зо встыду тот хто хце о тым забыти.*

Рефераты были чытаны по японьскы, але стараньом ⇨⇨⇨

доц. Мотокі Номачі мала єм тлумачку. Вдякы єй языковий компетенциі розумілам зміст рефератив, котры притігали мою увагу цікавом тематыком і способом єй презентациі. Для участників варштатив зорґанізувано выставу, на котру зложыли ся кашубскы книжкы. Окрем кашубскых книжок до обізриня были книжкы в лемківскым языку, котры выдала „Рутеніка" меджe інчыма „Словник лемківско-польскій і польско-лемківскій" Ярослава Горощака, „Ґраматыка лемківского языка" Мірославы Хомяк і Генрика Фонтаньского, а тіж польскы книжкы „Церкви горлицкой землі", „Церкви Сандецчызны" Збігнєва Музыка, „Земля бєцка і ґорлицка" Роберта Лентовского і інчы. До Токйо привезла єм рижны матерялы, жебы вказати нашу духову і матеряьну культуру, переказала єм вшытко др Гікару Огури і доц. Мотокі Номачі.

Было мі барз мило, коли вошла єм до салі, де мали быти варштаты і виділа єм сьціны прикрашены лінорытами лемківскых церковок авторства Михала і Ліді Коцур, і знимками лемківского облечыня Орины Коцур. До обізриня были тіж лемківскы батканкы авторства Любы Русин і батканкы выконаны през учеників ґімназиі під кєрунком Мірославы Хомяк.

◆ 国際ワークショップ「人文学的アプローチによるポーランド ◆
地域主義研究：言語・文化・芸術を通して考えるポーランドの周縁地域」
開催される

東欧革命から20年目を迎える本年1月10日、上記のワークショップが東京大学で開催されました。本企画は地域研究コンソーシアムの主催で、センター、日本学術振興会「人文・社会科学振興のためのプロジェクト」研究領域 V-1 第2グループ「越境と文化」、東京大学文学部現代文芸論の共催によりおこなわれました。また内容的な関連から、北海道大学総長裁量配分経費「公募型プロジェクト研究等支援経費」（代表：野町）も一部使われました。

「ポーランドの周縁部」という、あまり馴染みのないテーマであったにもかかわらず、研究者・一般の方を合わせて50人近くの方が参加されました。また、在日ポーランド共和国大使館からヤドヴィガ・ロドヴィッチ大使もお見えになり、ボジェナ・ソハ文化担当一等書記官からはご挨拶をいただきました。大使館は本企画の後援を引き受けてくださっていたのですが、大使館の方々がご来場され、ご挨拶までいただけるとは予期外の出来でした。

左から加藤氏、小椋氏、ホミャク氏、シュミット氏

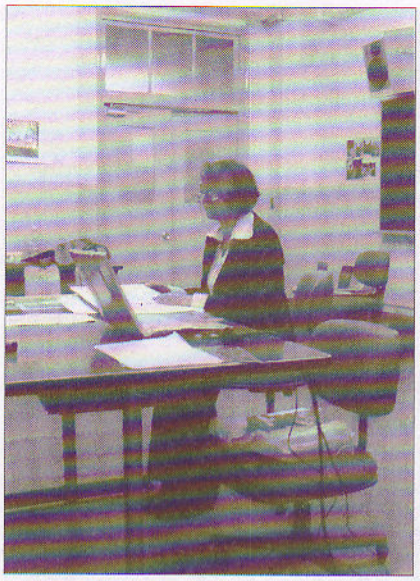
На знимці мґр Мірослава Хомяк презентує реферат о лемківскым языку і культури. (На сьцінах з лівой стороны видно фрагмент лінорыту, а з правой знимкы лемківского облечыня.)

Треба зазначыти, же на реномуваным Токійскым Університеті перший раз был представлений лемківскій язык, духова і матеряльна культура Лемків.

Часопис японьскых слявістив „Slavic Research Center News" написал о варштатах і регіоналізмі в Польщи. (Залучам фрагмент японьскай статі зо знимком).

Для гости з Польщы зорґанізувано дві цілоденны екскурсиі по величезний і модерний столици – Токйо, і Камакури – давний столици шогунив.

За запрошыня і барз до бру орґанізацию красьні дякую Орґанізаторам варштатив. ●

⇦ Часопис „Slavic Research Center News". Фрагмент статі о варштатах по японьскы. На знимці участникы варштатив, третя од ліва Мірослава Хомяк.

Даний материял заховано в цілости автентычным (Редакция)

АНДРИЙ КОПЧА

То уж 20 років...

Ани ся чловек добрі не порoззерал, а то уж минят 20 років як діє Стоваришыня Лемків. Діє, хоц сут такы, котры не жычыли му і дальше не жычат ани єдного дня діяня... Але то іх проблем і іх хліботавців, котры іх всперают. Дуже на тоту тему вказало ся дописів, головні в єдным тижденнику, котрого наголовка не выміню, бо не буду му робил крипторекламы, хыбаль, же мі за тото заплятит, найліпше в дулярах, бо східня валюта мене не інтересує. Але вертам до ювілею.

Як найстаршы діяче Стоваришыня може памятают, вшытко зачало ся... іщы в половині грудня 1988 рока. Митро Русинко (бо хто бы інчий) зорґанізувал в Лігници, в парафіяльній сали місцевой православной церкви, при ул. Явожыньскій 9 (неє уж того будинку) 10 грудня того рока стрічу з Ярославом Горощаком, спілтворцьом михалівскых Огниск і єдным з солістів ансамблю „Лемковина". На тоту стрічу пришли м.ін. Ваньо Дзядик, Митро Трохановскій, Штефан Косовскій і інчы Лігничане, котры ся знали головні з церкви, хоц певно не лем. Приехал тіж на ню чловек, котрого не знали зобраны, хыбаль же з остатнього Огниска в Михалові, коли то причыплял дротом коровячы ланцухы до пристерала, жебы не вірґало на вітри, а котре робило за куртину в часі представліня михалівского „театру". Чловек тот называл ся Андрий Копча і приехал з Валбжыха, де робил в місцевым Драматычным Театрі. Не дивота, же знал ся на запераню і отвераню куртины. З часом вка-

Єдна зо стріч в памятній сьвітлици при улици Явожыньскій 9. ⇨

зало ся, же не лем на тім. А сама стріча выглядала менше більше так: Я. Горощак оповідал о істориі Лемків і як то він, не спроста, лем бочком суґерувал, же треба было бы покликати лемківску орґанізацию, Зас А. Копча, як то він, похвалил ся, же написал драму „Одтяты коріня" о сучасній істориі Лемків, але по польскы, бо лекше было му написати по польскы понад 100 сторін канцелярийного паперя, як по лемківски, хоц лемківскій преця знає. Ба навет прочытал кавалец першого акту. Мало того: повіл, же хотіл бы тоту драму выставити на сцені. Як перший зареаґувал М. Трохановскій, котрий ся задеклярувал, же разом з В. Дзядиком перетлумачыт драму на лемківскій. Але А. Копча унюс ся гонором і повіл, же він сам єй перетлумачыт а на пробах буде ся спільні поправляло блуды. Іщы Петро Косовскій, хоц товди мал не веце як 19 років, притомні зьвідал автора кілько люди буде му треба, жебы тоту драму выставити а коли почул, же такой сорок, зачал голосно рахувати хто з його родины може выступити. Усталено, же наступна стріча одбуде ся по Службі Божій в першу неділю по Йордані, в тій самій сьвітлици. „Акторів" обіцял зобрати М. Русинко. Не знам ци дахто вірил, же тото ся поведе, але… Очывидні найбарже непотішений вышол зо стрічі Я. Горощак, котрий приіхал з таком конкретном місийом а ту якысий фацет „выскочыл" з театром і што гірше – зобраны тото „купили".

През понад місяц перекладал єм драму з польского на наше, окрем німецкых і украіньских квестий, котры мал перетлумачыти М. Трохановскій на першій пробі чытаній. Але закля до ней дішло, 22 січня 1989 рока одбыла ся перша проба орґанізацийна, на котру неоцінений М. Русинко скликал… понад 40 люди. На число было тілко, кілко было мі треба, але сама охота то за мало… Тым барже, же треба мі тіж было гудаків, а о них николи не было легко. Зробил єм штоси, што припоминало гнешній „casting". І повело мі ся обсадити більшіст роль, але без єдной… головной – Матери. Што правда єдна з пань (назвиска уж не памятам) згодила ся єй заграти, але на наступну пробу уж не пришла (на щестя по хыбаль двох тыжнях Митро Русинко припровадил паню Ольгу Перегрим, котра заграла барз добрі тоту ролю і не лем тоту). А перша проба чытана одбыла ся в середу 25 січня 1989 рока. Зачали сме од першого акту. Другій мали сме прібувати в пятниці а третій в неділі. І так мало быти тыжден в тыжден аж до премєры, котру предвиджувал єм на початок липця 1989 рока.

І бодайже на третій пробі М. Русинко (як все) принюс мі картку паперя в кратку, на котрій догоры было написане: *Листа осіб, котры хотят заложыти лемківску орґанізацию* (цитую з памяти). Тепер не памятам ци він перший єй підписал, ци тіж я (сама листа деси пропала), але памятам, же хыбаль листу підписали такой вшыткы присутны на пробі. Підняли сме постанову, же на 5 лютого 1989 рока скличеме до Ліґниці зобраня заложытельскє першой лемківской орґанізациі, на котре запросиме старых і молодых лемківскых діячи, наразі головні зо Заходу, хоц был на ним тіж Петро Трохановскій з Крениці. На тото зобраня прирыхтувал єм проєкт *Сатуту Стоваришыня Лемків* (взорувал єм ся головні на… „Statucie Ligi Kobiet", але тіж зазрил єм до статуту УСКТ). Проєкт *Статуту* чытал єм такой 3 годины, бо што якысий час одбывала ся дискусия (часто барз горяча) над декотрыма пунктами.

Другу стрічу скликали сме на 18 лютого 1989 рока, очывидні зас до Ліґниці. Дальше редаґували сме *Статут Стоваришыня*, але тіж покликали сме групу ініциятывну, котра мала скликати загальнокрайове зобраня заложытельскє першой по II Сьвітовій Войні і выселіню правдивой лемківской орґанізациі до Ліґниці на 4 марця 1989 рока. До той групы вошли: Петро Трохановскій, Ярослав Горощак, Ан- ⇨

По долгых обрадах з чарочком шампана. І ряд од лівой (сідят): Миколай Ван, Штефанія Дубец, Христина Ковальчык, НН, Штефанія Ван; ІІ/ ІІІ ряд: Владимір Горбаль, Димитрий Русинко, Ярослав Хомяк, Лука Возняк, Мирослав Буковскій, Ніна Ванько, Ваньо Пласконь, Ваньо Кобані, Євгенія Горощак, Андрий Копча, Петро Трохановскій, Ярослав Зволіньскій, Тома Молодчак, Штефан Косовскій, Миколай Падухович, Александер Климківскій, IV ряд: Славомір Молодчак, Петро Косовскій, Ваньо Ковальчык, Ярослав Горощак, Богдан Горбаль, Любомір Горощак, Ігор Горощак. Вельох осіб приявных на зобраню неє на знимці.

дрий Копча, Митро Русинко і – хто іщы? На тото зобраня запрошено старых і новых діячы з цілой Польщы. Окрем ініціяторів зо Заходу, запрошыня на зобраня заложытельскє приняли: Михал Донскій – перший і єдиний ведучий бывшой Лемківской Секциі при УСКТ, Ярослав Трохановскій – кєрівник ансамбю „Лемковина", Теофіль Дубец – остатній староста Лемківской Ватры в Горах, Василь Шост – актывний діяч УСКТ з Вроцлава і Штефан Гладик – теперішній і долголітній ведучий пізнійшого Обьєднаня Лемків, як тіж Ярослав Зволіньскій, актывний діяч кінця 50. років. Зо „старой гвардиі" бракло Павла Штефанівского, Теодора Ґоча (перебывал товды в Канаді) і Ярослава Мерены (была його дівка Євгенія). Припомнул єм тоты особы, бо потім часто ся бесідувало, же Стоваришыня Лемкыв покликала група „ошоломів". Очывидні нихто з выжше приведеных (окрем Я. Зволіньского) не остал членом Стоваришыня Лемків, але нихто не заперечыт, же не был при його народинах. А так при нагоді: коли вшыткы спомнены оповіли ся за покликаньом чысто лемківской орґанізациі, то чого потім завязали нову, проукраіньску? Як можна носити дві шапкы на єдній голові? Але вертайме до Стоваришыня Лемків. На зобраню принято його *Статут* і выбрано Заложытельскій Заряд. Вошли до нього: Андрий Копча – ведучий, Петро Трохановскій – заступця ведучого, Штефан Косовскій – заступця ведучого, Ярослав Горощак – секретар, Штефанія Дубец – скарбник, Ярослав Хомяк – член, Владимір Горбаль – член, Богдан Ґамбаль – член, Штефан Дичко – член, Тома Молодчак – член, Миколай Падухович – член, Митро Русинко – член.

15 марця 1989 р. разом з Митром Русинком занесли сме документы до Выділу Справ Суспільно-Адміністрацийных Воєвідского Уряду в Лїгници. Принял нас його директор Войцєх Кшыжановскій, котрий выразил зачудуваня, же Лемкам не старчат уж украіньска орґанізация, але документы принял. Іщы 2 місяці тому певно бы нас з нима одослал або возвал функционариюши СБ, але од понад місяца в Варшаві обрадувал „округлий стіл" і было очывидне, же в Польщи надходят зміны. Але в справі реєстрациі Стоваришыня Лемків

было през 2 тыжні тихо. Тымчасом закінчыли ся обрады „округлого стола" і Сейм барз скоро принял нову Уставу о партиях політычных, заводовых корпорациях (можна было уж зареєструвати „Солідарніст") і стоваришынях. Устава мала быти принята 7 квітня 1989 рока, але войти в жытя 14 дни пізнійше. Кєд бы Стоврішыня Лемків мало быти зареєструване згідно з новом уставом, треба бы было зас складати внесок і ждати не знатя як долго. 31 марця 1989 рока рано задзвонил до мене директор Кшыжановскій і запропонувал, же як до заране зложыме поправлений *Статут Стоваришыня Лемків*, то остане оно зареєструване на підставі іщы обовязуючой Уставы. Сіл єм в найближший автобус з Валбжыха (де єм товды мешкал) до Ліґниці і за 1,5 годины был єм в ґабінеті дир. Кшыжановского. Тот поінформувал мене, же акцептує статут , але треба буде го поправити, бо сут в ним блуды. Головні… протинкы (!). Очывидні кажду сторону треба буде переписати іщы раз. І так ся якоси дивні зложыло, же на каждій стороні чогоси бракувало. А як не протинка, то подля пана директора речыня повинни быти два а не єдно. І так мусіл єм до соботы рано переписати… 19 сторін. Очывидні – не мал єм машыны до писаня і зас бым мусіл вертати до Валбжыха. На щестя был єм товди заступцьом директора Театру Драматычного в Валбжыху і знал єм директора Театру Драматычного в… Лігници Юзефа Ясєльского, котрий удоступнил мі свій ґабінет разом з машыном до писаня. Переписуваня *Статуту* закінчыл єм перед 20-том вечером і в суботу рано разом зо Штефаном Косовскым занесли сме го до Уряду Воєвідского. Дир. Кжыжановского не было і *Статут* приняла його заступчыня. Директор Кшыжановскій дотримал слова і в половині наступного тыжня поінформувал мя телефонічні, же Стоваришыня Лемків остало зареєструване 7 квітня 1989 рока під нумером 15. Перша чысто лемківска організация стала ся фактом і могла розпочати діяльніст.

Надышол час на покликуваня кружків. Перший покликано в Лігници 15 мая 1989 р. Потім завязано наступны: в Креници, Любіні, Хоцянові, Ґожові і в інчых місцевостях. Стоваришыня Лемків зачало жыти своім Жытьом… І жыє, і діят до гнеска.

А што з театром і драмом „Одтяты коріня"? Она тіж остала выставлена: 15 липця 1989 рока в Воєвідскым Домі Культуры в Лігници. Але то уж темат на інче оповіданя… ●

⇦ По самых людьох видно, же мусіло ся вшытко тото діяти давно уж.

Голосы з тамтых років

Не маме маґнетофонового запису (а шкода!) выступуючых на заложытельскым зобраню Стоваришыня Лемків. Але маме записаны голосы з ТАМТЫХ років, бо з І Конґресу СЛ. Інтересуючым хыбаль буде до них вертати:

Стоваришыня Лемків заістнувало завдякы 56 членам, котры підписали ся під внеском до Выділу Адміністрацийного Уряду Воєвідского в Лігници. Част з тых люди є ту гнеска на сали делеґатами або ґістми. (...) 7 квітня Стоваришыня Лемків остало зареєструване, а по двох тыжнях – 21 квітня 1989 рока зачало свою діяльніст. Більшіст Лемків приняла тото з радістю і заінтересуваньом, але нашли ся тіж люде, котры зачали бороти ся з нашым стоваришыньом і шырити цыганства на його тему. Не місце ту на полеміку з нашыма неприхыльниками, тымбарже же николи сме єй не провадили, але треба повісти єдно: люде, котры против нам выступуют і замітують неправдивы звязкы з бывшым СБ, як тіж розбиваня єдности Лемків, не в каждым припадку мают чысте сумліня і не вшыткo што зробили – добрі служыт лемківскій справі. (Андрий Копча)

Часто ся бесідує о нас без нас. Никто ся не зьвідує кым мы ся чуєме. А бесідує ся: такы мате быти, такы мате быти. І зато повтарям: выганяли нас як Українців. Гнеска змінила ся ситуация. Значыт ся, же можеме быти гнеска окремым народом, але нихто нам той кривды не направлят, што сме потерпіли зато, же нас до єдного мішка всаджено разом, як Українців. (...) *Кличу Вас вшыткых, жебы сме ся не ділили, бо сме діти єдной Матери і з єдного роду.* (Теодор Ґоч, Ґіст Конґресу, товды Голова Обьєднаня Лемків)

З пожолклых сторінок, або – як мы думали, о чым сме писали пред двадцетьома роками

Треба самым брати

Бесіда з Ведучым Заложытельского Заряду Стоваришыня Лемків, на штоден – директором Драматычного Театру ім. С. Шанявского в Валбжыху, Паном Андрийом Копчом:

– Пане Андрию, складаючы Вам найперше щыры ґратуляції з нагоды покликаня Вас на Ведучого Стоваришыня Лемків, зверну ся з таким простицькым зьвіданьом: Як думате замінити параґрафы статуту на жыня?

– Вшытко, што ся родит, родит ся в болях. Не інакше є і зо Стоваришыньом. Надія в тым, же є оно том дітином, на котру ждало ся барз долго. Знаме, мы молоды може дакус меньше, же тото, што ся повело нам в 89 році, было плянуване давно, підходили до него нашы вітцьове, старшы братя. Они не мали щестя, нам, так як єм рюк – повело ся. Чом аж нам? Трудно до того тепер доходити, было – пропало. Причыны были більше або меньше вірогідны, але... лишме іх для себе. Треба ся брати щыро до діла, бо робота пред нами велика.

– Не даст ся того скрыти. Як думате єй розділювати?

– Єй треба самым брати, не ждати на особливе доручыня. Нашы цілі окріслят статут. Хто ся видит в них, буде на іх основі діял. Хоц знаме добрі, же ставліня ся до нашых справ, давных замірів, а тепер уж – Стоваришыня конкретно, не все было, є, а і хыбаль – буде, єднозначне.

– Акуратні! Ци не боіте ся, же нашы лемківскы справы так ся уж старіли, бо – як Вы спомнули – старали ся оні нашы вітцьове, отже, ци не боіте ся, же асиміляция взяла уж шырокій покіс, же орґанізациі, стоваришыня, до якых належали Лемкы в тых остатніх парудесятьох роках, не вплынули на іх погляды, на іх заангажуваня ся в народны справы?

– Специфічна ситуация, в якій нашли ся Лемкы по выселіню напевно подіяла неґатывно на погляды, переконаня, в цілій гармоніі єй аспектів. Напевно обставины, в якых люде жыли через тых сорок років, розшмарены на просторі соток кільометрів, не спомагали інтеґрацию, напевно, і лем – дезінтеґрували. Загыбало вшытко. Загыбал, змінял ся язык, культура духова і матеріална. Тратило ся і само почутя спільноты. Тоты орґанізациі, а суджу, же мали сте на думці властиво єдну орґанізацию, то значыт УСКТ, і коли о не ходит – рідко выходило напротив заінтересуваням Лемків.

– Пробачте, же ґвойду в бесіду. Маме в статуті такій пункт о співдіяню з інчыма стоваришынями, в тым – з особливым увзґлядніньом співдіяня з УСКТ. Як видите тото в будучности? Якы формы співпрацы могли бы быти приняты?

– Нич прейдеме до форм, хотіл бым зложыти такє, може на мою думку – осьвідчыня. Стоваришыня Лемків покликане не по то, жебы ділити Лемків, жебы бороти ся з тымя Лемками, котры приналежат до УСКТ. Хочеме з нима співпрацувати, хочеме співпрацувати зо вшыткыма, не замірюючы при тым быти, як дотепер – бідным Ванцьом. І то уж сут формы, котры будеме ся старати розвивати по міри доброй волі і брата, і сусіда.

– Найвыжшом властю Стоваришыня є Крайовий Конґрес. На коли передвиджуєте го скликати?

– Перший Конґрс маме в заміри скликати під конец того, 1989 рока, але не повіджене, же термін тот може ся пересунути на першы місяці 90-го рока. Хочеме жебы в Конґресі взяла участ якнайбільша і найбарже репрезентатывна част лемківскої суспільности. А так може ся стати товды, коли будут орґанізувати ся кружкы Стоваришыня. Они ся творят, але знаме, же не є то такє просте. Не загыбла в нас іщы псыхоза страху перед підписуваньом чогонебуд поза піняжныма чеками. А мы не думаме никого міцно переконувати, не замірюєме іти на число, хоц добрі знаме, же ґенерал без арміі, то ниякій ґенерал. Певно, мы бы хотіли, жебы нас было якнайбільше, бо то добрі сьвідчыт о Стоваришыню, але найліпше сьвідчыт актывне діяня, конкретны ефекты.

– Такы, як створиня Лемківского Народного Театру?

– Само створиня, то доперва початок дорогы до ефекту.

– Не будте такы скромны! Знаме, же інтенсывні і регулярні робите пробы. Коли взриме Вас на сцені? І з чым?

– Перший выступ передвиджуєме на половину липця в лігницкым театрі. Будеме го трактувати як ґенеральну пробу. Зас премьєру видиме на сцені VII Лемківскої Ватры в Бортнім, 22-го липця, в суботу. Драма має наголовок „Одтяты корені".

– То штоси нове в нашій літературі. Хто є атором?

– Драму написал єм з думком выставліня єй в моім театрі, в Валбжыху. Хтіл єм Полякам вказати

Заложытельскій Заряд СЛ, выбраний 4 марця 1989. Сідят од ліва: Ярослав Зволіньскій (не был в заряді), Штефанія Дубец, Андрий Копча, Петро Трохановскій, Штефан Косовскій; стоят: Димитрий Русинко, Ярослав Горощак, Миколай Падухович, Владимір Ґамбаль, Тома Молодчак ⇨

нашу долю. Тішу ся, же зродила ся така прекрасна нагода і можеме тото зробити по лемківскы, з акторами – Лемками, хоц лем аматорами.

– *Але буде дакус і професийности. Вы єй преці режисеруєте?!*

— Так! І не лем в тым виді буде то професийніст, бо ціла технічна сторона з помочом засобів валбжыского театру буде професийна.

– *Ждеме з нетерпливістю! А тепер будеме помаленькы кінчыти нашу розмову, та перед тым хцу Вам іщы задати „братобійче", же так го окрислю, зьвіданя. Вы ся набільше заанґажували жебы основати Стоваришыня Лемків. Довірено Вам становиско Ведучого. Як судите, ци І Конґрес СЛ даст Вам дальше довіря на проваджыня нас?*

— О, то уж справа Конґресу! Зрештом думам, што не найважнійше – ци я буду Ведучым Стоваришыня. Важне є тото, жебы люде котры будут му проводити, робили вшыткo для справы Лемків, для цілой суспільности лемківскоі. Для вшыткых! Не лем членів Стоваришыня. Я выконал першу роботу, може найбарже невдячну; при чым уважам, же тоты, котры придут по мі – будут мати легше. Буду ім помагал, незалежні, ци на даякым становиску, ци без становиска, як рядовий вояк.

– *Ужыли сте такого, дост смутного словозложыня: „тоты, котры придут по мі". Суджу, уважам, же час тот ся значучо выдолжыт! Чого Вам сердечні жычу і дякую за розмову.*

— Дякую!

Розмову вьюл
Петро Трохановскій

(„Бесіда" сигнальний номер 1 - 89)

Понижший текст, окрем напечатаня в „Бесіді" (1 – 89), явил ся в річнику SKBP „Magury '90" (в тлумачыню на польскій язык Анны Каміньской); выдало го тіж Стоваришыня Лемків брошуром по лемківскы і по польскы.

Лем адзимка, але своя!

Незмірно велику одповідальніст доручено авторови тых першых рядків, першого в Народній Польщы лемківского, скромніцького іщы на тот (горячий) час, але в задумі – більшого періодычного писма. Од чого зачати? Што предложыти чому? О чым повісти, а што поминути? Бо вшыткого, што засідило ся в душы през парудесят років выповісти ся не даст.

Так, вшыткого выповісти ся не даст. Треба писати, слухаючы натуры, піти за думком, той, гірской – лемківской, літньой уж ночы. Скоріцько, жебы не втекла, записати думку – бесіду душы. Слухати і записувати, зас слухати і...

Ні, не такє то просте. Уж мушу лишыти душу і оперти ся о барже рациональны механізмы. Уж представлям сой сусіда Феця, виджу як отверат ґамбу і гварит: Ищы єс гаде не зачал, а уж єс всадил кый в мурянчыско. „Якє то перше в Народній Польщы періодычне лемківскє писмо? А „Лемківска Сторінка"?" Отже, кєд уж нашол мя в тоту літню ніч парапсихолоґічний дар чутя на одлегліст чуджой ґамбы, чом не одповісти одраз?

Хылю чело низко перед „Лемківском Сторінком"! І я ся на ній выплекал. През тридцет з гором років сполняла тоту трудну ролю єдиной. Завдякы ній мали мы можливіст познати пера Головчака, Желема, Кузяка, Дзіндзя, Горощака, Мадзеляна, Стефанівского. Не буду вшыткых перечислював, бо заняли бы ціле місце презначене на тот допис, а при тым – мусіл бым прикликати і тых, котрых вершы, дописы роками огыдили нашу прекрасну лемківску бесіду.

Што, што повідате? Же каждий має право ся выповісти? Так, признаю, признаю! Єднако кохам люди з выпещеныма ручками і тых (може іщы барже), котрым тяжкій труд поорал на них чорны яркы. Єднако ціню золотоустых і гугнивых. Лем попри тым великым слові „Чловек" істнує іщы одвічний і натуральний поділ роль, якы му пришло выполняти. Сталін і ⇨

спілка прібували спровадити до єдного тоты два понятя. І шляґ трафил пшеницю в чорноземі і літературу серед пребогатых талантів. Лем же Сталін не діждал на „Лемківску Строінку" і дост трудно го зато обвиняти. Немічніст „ЛС" на тлі доброго рівня „Нашого Слова" в цілости є доведіньом, же то не вина так званого „трудного періода". Зрештом, в каждым часі мож зробити діло добре, коли ся того щыро прагне, або штонайменьше выполнят доручены обовязкы... О, ту єм ся певно пошпотил. Так, людям одповідальным за „ЛС" доручено обовязкы і они іх сумлінні выполняли. Злых текстів не одмітували. Бо то етнос, то діалект. Барз добрых не поміщали, бо то – не дай Бог – може уж выглядати на мову.

Така была, така є і така певно буде наша кохана, єдина „Лемківска Строінка". Але не буду єй споминал жлі. Каждий дбає о свою справу – най ій там! Не зарікам ся зрештом – можу на ню (значыт – до ней) дашто післати. Лем перше мі мусят выдрукувати тото сперед двох років.

Перейду, полечу за думком, за літнім місячком. Мам де писати – як думам (най і выглядат оно в друку брыдко – до ліпшого часу). Мам де писати! Завдякы чому?

7-го квітня 1989 рока зареєструвано СТОВАРИШЫНЯ ЛЕМКІВ! І од того повинен єм был зачати. Неє тепер в осягу лемківского виднокругу справы важнійшой.

Дано можливіст думати законно і НАМ, то значыт тым, котрым передовшыткым належне такє право. Дано бесідувати самым за себе, становити о захованю той же материньской бесіды, рідной культуры. Признано право до думаня про само думаня і право до того і так, што і в якій спосіб прагнеме кохати. Признано законным тото, што всяди і все повинно быти законом.

Долго суджено было ждати. Зливы неєдной яри несли на наше поле крячівя, хабазя, пригынали наше колося, обсмыкували рясу. Але мы ся встояли, перебыли біду, недоідаючы словом – пережыли. Бо коріня наше в добрій почві, в рідным ґрунті. Правда – порідшали нашы ряды, зменьшало ся нас. То дост натуральне. Легше хліб істи нич на него працувати. Може і легше корыстати з чуджого, коли дают дармо, хоц як вчыт жытя – такых подарунків неє. То лем позірний подарунок, з котрого здерто ціну, жебы єй по роках приліпити з процентом.

Нелегко нам. І в тоту, радісну для нас яр 1989 рока, пішли зливы по нашым вяжучым ся колосю. Не дощы, даючы жытя, а зливы з перунами, бурі градовити. Штучно выкликаны, запроґрамуваны компутерами, з окрісленым наміром на нашу ниву. Лем зато, же хочеме жыти, істнувати, любити, кохати. Не выгынути, як пред віками Ятвягы, Прусы.

Чом мі пришли на думку акуратні тоты, несістнуючы, давно вытуплены народы?

Пред парома днями іхал єм на XI Фестиваль Украіньской Пісні Музыкы і Танця в Сопоті. За шыбами автобуса явили ся штораз то новы краєвиды. Коли рівнины Мазовша замінила прекрасна краіна горбків, лісів і озер, змінили ся і стрічаны по дорозі місцевы назвы. Часто не были они в своім джерелослові славяньскы, не были і ґерманьскы, понімецкы. Народу, котрий прикликал іх до жытя, давно уж неє. В сенсі антропоґічным, біоґічным заховал ся частинно, бо вшыткых не мож высічы. Та разом з замордуваньом його бесіды – престал быти народом, в каждым розуміню того слова.

Нашы потомкы, в рідній і мішаній спермі, будут жыти покаль істнувал буде сьвіт. Але враз з затрачыньом рідной бесіды, престанеме істнувати як Лемкы. Дакус іщы покуяме як нибы-Лемкы в – дайме на то – Лемківскій Секциі, Товаристві „Лемківщина", а потім останеме лем як експонаты в скансенах Львова, Санока, Свидника, в мудрых книжках Штібера, Райнфуса, Красовского, Мушынкы.

Же што, сусіде Фецю? Же будеме сьвідомыма Украінцями? Так! Але і сьвідомыма Словаками, Поляками. А передовшыткым – не будеме ЛЕМКАМИ!

І не жаль нам буде „хыжы" і „няня", „яри" в „Убочы" і „жолны" в „дудлі"? Як высповідаме ся перед своіма душами, кєд добровільно продаме на ярмаку в Ґорлицях дідове і наше ЛЕМ?

Покликали мы до жытя Стоваришыня Лемків. З думком передовшыкым о тых, котры не заакцептували УСКТ (подібні як пред сто роками „Просвіты"). А жытя летит, а час дре! Вільно ВІЛЬНО думати інчым – вільно і нам (бесіда о нашій несьвідомости – то нич інче як образа). За думаньом, натуральным трыбом, повинна поступувати діяльніст, завершаюча, сполнююча прагніня і надіі. Мусиме дати людям, своім людям, нащадкам Павловичовым і Русенковым хліб. Такій хліб, якій буде ім смакувал, бо інакше підут до інчой пекарні. І уж іх одтамале не наверне николи ани Красовскій, ани Гунька. А шкода буде, велька шкода! Не лем нам!

Подумайте о тым вшыткы, подумайте терезво. Даруйте сой батьківскій тон і усьвідомлюючы бесіды, бо то порожнє, як сусік на преднівку.

То до Вас! А до нас?...

Неє уж Ятвягів і нич не покличе іх до жытя. А крестоносці („кшижаци")?... Цыт, діточкы! Не бійте ся. З давных іх „метод" остали лем казальниці. Змінят ся сьвіт, в каждым Народі, в каждого Сусіда, окрем бортаків, є достаточно мудрых люди. Цыт, діточкы, цыт!

Втіче, ясніє літня ніч, сходит сонце, стає Ден! Охорон Боже од зливы... А мы ся тримайме! Лем!

Мурянка

Являм ся тыповым продуктом етнічного перемішуваня в Карпатско-Дунайскым басейні понеже мам угорскы, русиньскы, сербскы, хорватскы, італійскы национальны корені. В релігійным аспекті мам православны, грекокатолицкы і римокатолицкы корені.

Тібор Міклош Попович

Тібор Міклош Попович вродил ся 5 мая 1938 рока в Горнічові к. Хуста, де його няньо, Тібор Попович был директором, а мати Йолана Касарда учытельком русиньской основной школы...

Так зачынают ся обычні біоґрафіі, од дня та місця народжыня, од родичів, што товды і ту дали жытя окремій персоні. І, зас обычні, дале уж іде власне жытя презентуваного. Та в даным припадку ґріх не дати прелюдиі до оного жытя, не представити, бодай зарысувати головны конарі ґенеалоґічного дерева. Двох (адже вшыткы маме двоіх родичів), з якых корені єдного впьяты сут до скал... Сардиніі, другого же – балканьской Чорногоры.

По материньскій леніі предкы Тібора М. Поповича были Італійцями-Сардами. Єден з них был вояком наполеоньской арміі, яка на початку XIX столітя перебывала і на нашых землях. Ту, в Малым Березным, закохал ся в дівчатю, што мало русиньскы і угорскы корені. Так явило ся в Підкарпатскій Руси нове назвиско, з якого пішол рід, і з якого тіж вышол Андрий Касарда, дідо Т. М. Поповича, учытель-кантор в русиньскых основных школах вельох місцевости Підкарпатской Руси. В єдній з них, в селі Соля вродила ся мати Т. М. Поповича, Йолана Касарда, пак абсольвентка учытельской семінариі і долголітня няньова пошлідовниця.

По няньовій леніі предкы Т. М. Поповича походили з Чорногоры, серед них было вельох православных священників. Єден з них, Йован Попович, ратуючы ся од перешлідувань Турків, в 1690 р., в часі так званого „великого переселіня Сербів до Угорщыны", трафил до містечка Сентендре на пілніч од Буды. В кінци XVIII ст. єден з нащадків Й. Поповича переселил ся до жупаніі Мараморош, де товды іщы жыли православны Русины і де міг він быти православным священником. На Підкарпатскій Руси його потомкы вступили в мішаны шлюбы з Угорцями і Русинами грекокатолицкого віроісповідання. Дідо Т. М. Поповича, Іван Попович закінчыл учытельску семінарию і был учытельом-жаком. Баба по няньовій леніі, Меланія Джуня вродила ся с столици бачваньскых Руснаків – Рускым Керестурі, а з роду єй вышло вельо выдатных люди, конексиі же родинны были барз шырокы, мама єй была Хорватком (бабина сестра вышла замуж за Михала Врабеля – автора знаной збіркы русиньскых пісень „Рускій соловей'" і редактора ґазеты „Неділя"). Няньо Т. М. Поповича, Тібор Попович, студиював на юридычным факультеті Карлового Університету, та барже потіґал го „родовий фах" – учытельство. Зато закінчыл Педаґоґічний Інститут в Сеґед. Спеціялізувал ся в угорскым языку і літературі, был автором підручників для шкіл.

З такого адде середовиска вышол Т. М. Попович. Такой в році його народжыня родина пренесла ся до міста Хуст, де Тібор в 1945 році з выріжніньом закінчыл першу клясу русиньской основной школы. Та мусіл повторити рік – уж в школі з украіньском мовом навчаня. Третю клясу кінчыл уж в мадярскій школі, наступны клясы основной, а і середню осьвіту – в школі з росийскым выкладовым языком. В роках 1956 – 61 был студентом найвекшого і найбарже престіжового в Совітскым Союзі – Університету ім. Ломоносова в Москві. Пак працував в „Інтуристі", звидівшы кавалец сьвіта, а в рр. 1965 – 68 закінчыл аспірантуру економічной ґеоґрафіі в матірнім університеті і был скеруваний на вакуючу посаду выкладача ґеоґрафіі на Ужгородскым Університеті. Але посады не отримал, не перебил ся через коншахтовы двери, хоц барз хтіл быти дома – в Підкарпатскій Руси. Кєд не было на тото видоків, ...отримал пропозицию з Угрів. 25 вересня 1969 р. приіхал до Будапешту і од товды вызначыла ся нова, велька грань його жытя. Як науковий працовник занимал ся ріжныма підгалузями свойой специяльности, в тым од 1974 р. як адюнкт кафедры ґеоґрафіі Будапештаньского Університету. Брал участ в парудесятьох науковых конференциях, выступуючы з доповідями в вельох краях, в тым і в Польшы.

Од 1992 рока влучыл ся до русиньского руху на Уграх і во сьвіті. Выступувал і в нас, на конґресах, конференциях. Має в доробку 6 выданых книг, дуже розділів в збірных выданях, понад сто публикаций в часописах што вышли в осмох языках. Є дійсным членом вельох науковых товариств.

Тіборови Міклошови Поповичови, Директорови Русиньского Дошліднього Інституту в Угорщыні і голові Русиньского Культурного Объєднаня „Будителі", влонишньому Ювілятови желаме – спізнены о рік – *Многых і благых літ*!

Редакция „Бесіда"

Кашінат Хауган індийскій Никыфор

Выстава в Музею Никыфора

Признам ся щыро – кєд єм отримал в формі гардого фольдера запрошыня на отвориня выставы *Kashinat Chauhan hinduski Nikifor*, рахувал єм свій час. Ниякій я там знавец штукы, а до того в так екзотычній культуровій простори. Ци серед той штоденной діганячкы потрібны мі сут до щестя рысуваны долгописом індийскы божкы? Та друга част шыльду выставы провокувала. Індийскій Никыфор!... Діждий, Петре! Та-ж в аспекті творчости – яка бы она не была – представителя далекого сьвіта, величезного народу одкликують ся до нашого Никыфора. Як до взірця, як до авторитету! Значыт – творчіст Никыфорова, сама в собі давно уж велька, стає ся іщы зачыном для будуваня в прєділі історії штукы, попри функционуючій уж обшыри званій професийным терміном „наівне малярство", окремой голузи, яку вызначат акуратні творчіст Епифана Дровняка, Никыфора. Родит ся отже для сьвіта штукы новий термін, назвати бы го: „малярство Никыфоровой пасиі". Пасиі і артистычного взірця. В такым ту, видит ся мі, порядку.

Ци при так постеріганій справі не вартат посвятити для індийскых божків свого малого, мурянчыного часу?... Прото і 31 січня пішол єм на Кашіната Хаугана – індийского Никыфора, якій:

„Твердит, же ма – як чытаме в фольдері – деси 44 рокы. Та нич певного, понеже ниякых документів при собі не мал... Є анальфабетом, бесідує лем языком мараті. Вродил ся в малым селі недалеко Пуне – „невелького", штырьомилионового міста в Індиі, в стані Магараутра. Карма і специфічний суспільний порядок, званий кастовым системом, шмарили го до групы люди юродивых, якых занятя мают ся за нечысты. Люди тых Ґанді назвал *Гаріджан* – Дітми Бога."

Властителями збіркы образів Кашіната Хаугана сут Йоанна і Кшиштоф Краузе, авторы голосного фільму „Мій Никыфор". Они акуратні трафили на него при зарібковым його занятю – пуцуваню черевіків на улици велького міста.

Петро Трохановскій
Фотоґрафіі з выставы: Петро Басалыґа

Лемківскій Карнавал

Історию, штуку і культуру Лемків презентуют в Братиславі

Ціла такой друга декада лютого – наокругло повісти – од 9 до 17 дня того місяця была богата на презентацию лемківской історией, штукы, літературы, культуры в столици Словациі – Братиславі. Хоц так направду, Лемківскій Карнавал, якій то шыльд наданю предпринятю, тырвал мало не два місяці. Та зачнийме од початку.

22 січня в Польскым Інституті – тота установа была справцьом цілого „замішаня" – як прелюдию до Лемківского Карнавалу, отворено выставу малюнків і рысунків нашого, заєдно велького Епифана Дровняка – Никыфора (тырвала до 15. марця). Пак уж на жыво (ци на „піл-жыво") проведено шытри стрічы, презентувано окремы субьєкты нашого народного бытя, а то:

9 лютого одбыла ся проєкция документальных фільмів трактуючых безпосередньо ци посередньо о Никыфорі: „Юродивий. Річ о Никыфорі" Кшиштофа Кшижановского (з 1994 р.) і „Пані Нікіфор" Войцеха Стороня (з 2005 р.) – документу о Кристині Фельдман і єй працы над фабулярным фільмом „Мій Никыфор" (К. Краузе).

12 лютого проведено стрічу з Юрийом Стариньскым. В своім выступліню пн. *Лемкы – выгнаний нарід* розповіл він так о самым выгнаню, о Явожным, як і о днешнім бытю Лемків, о нелегкій та вшытко єдно – плідній дорозі што веде ґу збережыню рідной культуры

17 лютого, о год. 17. братиславскы Русины (і не лем) стрітили ся з Петром Мурянком. Приближыл він (чытай – я), в слові і пісни (ту на акордеоні помагал му сын – Ігор) творчіст так свою, як тіж представители давной і сучасной лемківской / русиньской літературы.

17 лютого, о год. 20. в „Клюбі За Зркадльом" запрезентувал ся ансамбль Клюб де Моль. Як жычыли сой орґанізаторе, был то концерт електроніч-ной музыкы іспіруваной лемківском музычном традицийом (до выбору была тіж ближша народности, фолькова музыка; ансамбль має в дорібку дві цілком ріжны плыты).

...І што іщы! ...Іщым-м так сухо ниґда не писал. Та як же мі писати з крылами, кой приявний был єм лем там, де єм был. То є – на своій стрічы, на выступі своіх діти. Нияк не пасує нести ся ту горі. Та мышлю, Лемківскій Карнавал в Братиславі был трафленом реалізацийом, вказуючом в дальшым сьвіті – же жыєме, же сме не планны іщы. **(ПеТро)**

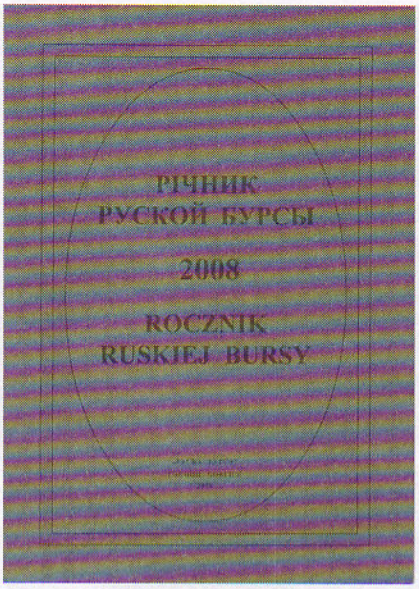

РІЧНИК РУСКОЙ БУРСЫ 2008/ ROCZNIK RUSKIEJ BURSY, ред. Олена Дуць-Файфер. Выд. „Руска Бурса", Ґорлиці 2008, стор. 205; ISBN 978-83-60100-22-6

То уж четвертий річник Руской Бурсы, а факт тот підповідат – же выдання годно ся уж заакліматызувати в нашій сьвідомости. Заправды, чекаме на него. Бурсакы і симпатыкы – про документацию бурсяных справ, інчы (хоц трудно ту проводити даяку границю) на інтересуючы, на высокым рівни дописы з обсяку історії, культуры, языка. При чым – для векшыны заінтересуваных є то „выгідне" выданя, в векшости в польскым языку, з котрым нихто не ма проблемів, не беручы очывидні до увагы загранiці, де наш язык бывat помічний. Таку ситуацию диктує штоправда, бодай наразі, конечніст. Споминат о тым О. Дуць-Файфер во вступі, бесідуючы, же: (...) [П]ри *заложеній двоязычности, стремиме до звекшыня участи лемківского языка в нашым періодыку. На жаль, головні в части Дискурс, не можеме позыскати лемківскоязычных текстів, навет од авторів, котры на штоден послугуют ся лемківском бесідом.* Ци тота ситуация годна ся змінити при старанях, о якых, кінчаючы, О. Дуць-Файфер пише? Нелегка то справа, тымбарже што – як чуєме – над лемківском філолоґійом вісят хмары. Та не кракайме!

Што в Річнику маме? Першым по вступі є інтервью з п. Павлом Дзюбином, колишнім бурсаком. То при нагоді 100. річниці основаня Руской Бурсы (припомнийме же з той нагоды выдано окремо книжечку *Руска Бурся. 100 років*; представили мы ю на *Выдавничій Поличці* в попереднім числі „Бесіды").

Як все, в першым обшырным розділі – *Документы*, презентуваны сут урядовы писма, стараня оддати нам на власніст Руску Бурсу. Добрі бы было, жебы тот розділ скоро счез зо сторін Річника, жебы *драматызм ситуаціи* (то тіж зо вступу) вышол на просту дорогу, ґу чесному, справедливому фіналови.

Найвекший традициjні розділ *Дискурс* отверат друга част (перша была во влонішнім Річнику) працы А. А. Зємбы *Tożsamość etniczna jako obiekt manipulacji politycznej: przypadek Rusinów łemkowskich XVIII-XX w.* Того же автора є обшырна (50 сторін) праца пн. *Biskupstwo krakowsko-łemkowskie i jego arcypasterz Palladiusz (Wydybida-Rudenko). Karta z dziejów ukrainizacji Łemkowszczyzny w dobie drugiej wojny światowej.* Признам ся, не знал той *видимой біды*, не мал єм щестя ввойти в тот епізод (ци епізод?) недавной нашой історії. То барз цінна праца *незаступленого в своій викливій, вельосторонній і уцтивій аналізі д-ра Анджея Зємбы.* Згаджам ся з том оціном О. Дуць-Файфер (як то высоколетні звучыт – *згаджам ся* – но ні?).

В *Дискурсі* маме тіж дописы:

— Богдана Горбаля, *Pięściami i zgniłymi jajkami. Tworzenie Rusko-Narodowej Organizacji dla Ameryki (1914-1915).* Вісемнадцет сторін тексту, в тым 101 (!) приписів. Але вынахідливіст Богдана Горбаля знаме не од гнеска. Чудує нас лем (попри спомненых старанях редакциі Річника) – чом текст є по польскы.

— Малґожаты Місяк, *Wykorzystanie teorii ekologii języków w przekładzie utworów łemkowskich na język francuski*;

— Патриціі Тшещыньской, *Łemkowska Arkadia w oczach polskich turystów*;

— Анны Ружыцкой-Бризек, *Проти стереотыпам в думаню про візантийску штуку.* З польского перевели (то примір сесых старань) – Варка, Ганця і Єва, студенткы IV рока лемківской філолоґіі.

Річник кінчат, тіж традициjні, два меньше обшырны розділы: *Інспіраціи* та *Рецензіі і справозданя*. То поле до „попису" для студен**ток** („тів" чомси неє) той же лемківской філолоґіі. З дост добрым ефектом змагают ся они так на поли творчым, як і професийно-языковым. То хосенна карта нашого бытя. Най бы і *хмары*, най бы і бурьі з градобитьом. Штоси лем по нас остане.

РУСИНСЬКЫЙ ДАЙДЖЕСТ 1939 – 1944. I. НАУКА, матеріалы упорядкував і вступ написал Михаил Капраль, Ніредь-газа 2008, стор. 200, ISBN 978-963-7336-92-8

В попереднім номері „Бесіды" (26 сторона) поміщено выімок з *Філософіі языка* Федора Потушняка. Взято го акуратні з представляного адде выданя. Хто чытал тамтот текст, бодай він і короткій, має выображыня о климаті книжкы. Тверджу тото, бо такій акуратні має она в цілости смак. Очывидні, автор авторови николи не рівний (не ходит ту лем о рівен), та понеже маме ту до чыніня з окрісленом групом творців окрісленого недолгого періоду, яка видимо позначыла ся на тым періоді, а яку звыкло ся звати богемом (тот синонім зродил ся бодай в Богеміі, од групы чеських запаленців, о якых повідано – же кєд бы ся был над нима дах завалил, не было бы і Чех; як невелька група люди годна децидувати о кондиціі цілой націі!) – можеме бесідувати о значній спійности матеріалу, што сьвідчыт і о значным єдноумстві його творців. І жебы завершыти передню мысель – з том нашом, карпаторуском богемом бывало ріжні, та кєд о завершыню бесіда, ніт як розвивати мысли.

А хто же они, представлены в даным выданю (то перший том циклю)? То штырьох авторів: Ириней Контратович, Ґіадор Стрипскій, фефор Потушняк і Петро Миговк. Кєд бы ся нашол дахто, хто бы написал о них (бодай о трьох першых, четвертого слабше знам) солідны моноґрафіі ци тіж намалював іх здвигы і падіня

красном прозом – была бы то фасцинуюча література. Так до заголовка, як і до пропаґуваня – для зрозумліня незчисленых кєр на дорогах жыня нашого народа.

О чым писали приведены авторы в часописах, матеріалы з якых зобрано в даным выданю? При цілій іх реченій спійности, передовшыткым што до патріотычного підходу (часом в русиньско-мадярскым виді), є то матеріал барз ріжнородний. Не в силі бесідувати спійно о парудесятьох текстах. Та самы наголовкы годни нам вказати вельо зо змісту. Для приміру: *Стародавна віра наших предков, Кровава пасха в Карпатах, Вопрос роковины і коблины, Дробноты из исторіі епархіі Мукачевской* (И. Контратович), *Попы з дяками та церковниками, Ци язык народа бідный?* (Г. Стрипскій), *Соціологія села, Сани в похоронном обряді* (Ф. Потушняк). Вельо інтересуючого з преіжных царин – історії, культуры, языка.

Вшытко в тузі. Зас завдякы Доц. Др. Михалови Капральови, родом з мітычной уж такой Остурні. Котрий продолжат добры традиції Катедры Украіньскей і Русиньскей Філолоґії Ніредьгазкой Выжшой Школы... Хоц чули мы, же сут уж і там проблемы. Захорон, Господи!

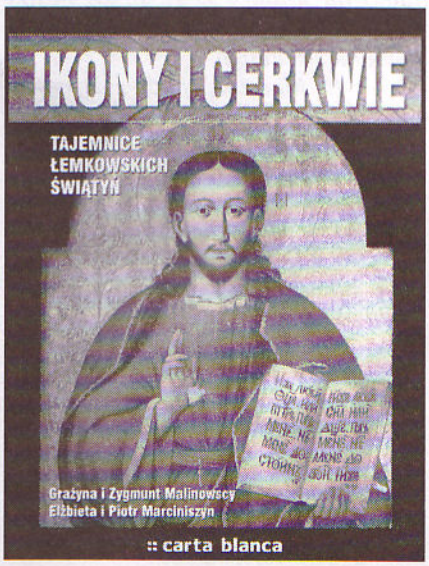

Grażyna i Zygmunt Malinowscy, Elżbieta i Piotr Marciniszyn, IKONY I CERKWIE. Tajemnice Łemkowskich Świątyń. Wyd. CARTA BLANCA Sp. z o.o., Grupa Wydawnicza PWN, 2009, str. 176, ISBN 978-83-61444-15-2

Альбомове выданя велького формату (22,5 x 33; не знам як го фахово назвати). Знимкы, што в альбомі є першоплянове – приналежны сут Ґражыні і Зиґмунтови Маліновскым.

Заправды, выданя прекрасне. Прекрасны знимкы (тото – повторю – є начальне), чудовы, кольоровы ілюстрациі серед тексту (ґравюры до стрікте культовой части), кольорова мапа з зазначыньом представляных обьєктів. Попри знимках, попри ведучым тексті є для каждой місцевости календарий з основныма датами однісні села, парафіі, церкви. А вшытко візуальні чудово спілграт зо собом. Та – з другой страны – ци чудувати ся барз тій професионалности, кєд є то выданя **PWN!**. Чудувати ся лем треба – як ся повело гын, на тот „Олимп" дістати! Же нелегкє то было, признал ся в листі сам п. Зиґмунт. Же роками мус было дуркати до неєдных двери. Писал тіж – і ту уж справа дакус окрема – же текст до іх альбому написали Ельжбєта і Пйотр Марцінішын, же они сут аж і Лемками, і же – подля них (значыт подля Маліновскых) текст тот має быти добрий.

Во вступній, загальній части – гей! Ґенеральні неє ту векшых застережынь. На такы припадкы, як, цитую: *Większość cerkwi prawosławnych zbudowanych w latach międzywojennych uległa zniszczeniu.* (стор. 12) мож бы прижмурити око, хоц належало бы то высловити дакус інакше, адже святынь тых не здул вітер, ани не розмыл дощ. Мож бы сой тіж дарувати вперто хоснувану „захату" (*zachata*), хоц лем ждати як дахто буде выводил з того блудны внескы (*загата / zahata* похідна є часослову *гамути*. Мож гатити – затримувати воду, мож і **гатити** тепло для **хыжы,** котра на Лемковині николи „хатом" не была. Та то лем дрібниці.

Не дрібницями сут натоміст выекспонуваны в головній, представляючій окремы села, церкви такы адде інформациі, як – перша за шором – подля котрой в Андриівці была передше (XIV ст.) римокатолицка парафія, аж пак (XVI ст.) – православна.

Пустил тото в етер ks. Bolesław Kumor, в дописі: *Przejęcie rzymskokatolickich parafii w archidiakonacie sądeckim przez Kościół prawosławny.* За ним пішли „в дым" інчы, прихылили ся тій теорії і нашы Марцінішыны. Нич то, же і сам польскій дошлідник пише: *Dla okresu przedrozbiorowego, poza artykułem Bolesława Kumora o „przejęciu" parafii rzymskokatolickich w archidiakonacie sądeckim przez Kościół prawosławny, nie sposób wskazać pracę, która dotyczyłaby bezpośrednio dziejów kościelnych Łemkowszczyzny.* В приписі же додає: *Określenie „przejęcie" zostało tu użyte niezbyt fortunnie, gdyż w rzeczywistości organizacja sieci parafialnej Kościoła prawosławnego nastąpiła wówczas, gdy podobna misja Kościoła rzymskokatolickiego nie powiodła się ze względu na słabość osadnictwa zachodniego* (Zdzisław Budzyński, Struktura terytorialna i stan wiernych Kościoła unickiego na Łemkowszczyźnie w XVIII wieku [w:] „Łemkowie w historii i kulturze Karpat", 1, Sanok 1995, str. 268).

Тым самым способом в Щавнику, Боґушы ци Мушынці, подля вышньой концепциі – в цілій лемківскій части Сандеччыні Руснакы явили ся аж в XVI столітю. Одкале то товды, кой в тій части Сандеччыны жыли передше Полякы, Длуґош під роком **1406** реляционувал: *(...) „Wołochów ... naród przyzwyczajony żyć z gwałtu, zajęty wypasem bydła, hodowlą owiec w gromadzie, z Alp, które Węgry od Królestwa Polskiego oddzielają, w których swoje pastwiska uprawiają, mieszkania trzymają* (підкр. моє – П.Т.) *licznie do Starego Sącza nieprzyjacielsko nocą wtragnął.* (Długosz, *Opera*)

Мусіли тоты „Волохы" *не од гнеска* міцно ся ту чути, кєд важыли ся напасти на місто... Та зацитуйме іщы науковця о великым авторитеті серед Поляків:

Z powodu „sąsiedztwa ze schizmatykami i dla ich zbawienia" (то цитат з документу – П.Т) *zakładał kościół w połowie **XIV w.** misje dominikańskie w Żmigrodzie, Muszynie i Nowym Sączu, które miały żyjących w lasach „dzikich i nieokrzesanych" pasterzy owiec nawracać na łono Kościoła katolickiego.* (Roman Reinfus, *Związki kulturowe po obu stronach Karpat w rejonie Łemkowszczyzny* [w:] „Łemkowie...", s. 169)

Тымчасом (подля Марцінішынів, за тряйдосами і ґаюрами) в мушыньскым паньстві, власности краківскых біскупів польскы осадникы масово (бо тілко сел то уж катаклізм) добротливі уступували місця Русинам! Подля них до Береста (по польскых осадниках) Русины пришли... в 1. пол. **XVII ст.** (!). Лем на основі записаной через „скрибу" назвы *Brzost* (такых записів назв місцевых, назвиск – як, для приміру, фльориньскій *Wargacz* – знаме вече). ...О біскупіх пацифікациях Русинів в Тыличы, в тым же XVII ст. – ани слова, ни в *Kalendarium*, ни в тексті.

Повіджме сой щыро. То небезпечний текст, гірший од меджевоєнной Пєрадзкой. Бо в новых, унійных часах. З шыльдом PWN. До котрого двери ци заправды треба было аж так міцно дуркати? **(пт)**

ОСИФ КУДЗЕЙ

Сандалы

Кликал кум Фецьо кума Гриця
на кєрмеш во Ословицях.
Та Гриць не хотіл ани чути,
же на ма, бідняк, што обути,
бо по коляді через святкы
потратил обадва запяткы.
„Не старайте ся, Куме Грицю,"
заспокоює го кум Фецьо. –
„Уж ся не выгваряйте дале,
я вам пожычу сандалы.
Не мусите ся бояти,
нихто о тім не буде знати."
Возрадувал ся кум Гриць,
пішол з Фецьом до Ословиц.
Вышли к церкви медже люди,
чекают, покы служба буде.
Хлопи зачали ся сходити,
Фецьови ся хотіло хвалити,
і таку підліст собі задумал –
наголос ся зьвідал кума:
„Ци не сут вам, куме, малы
моі найновшы сандалы?
Ци вас не дусят, хочу знати."
„Правду вам повім, куме златий:
Дусят ня гірше як оковы,
та не сандалы – а вашы слова."

Пава і Свиня

Раз, в великій загороді
Пава купала ся в воді.
Омыла ногы – ліву, праву,
чыстіцька вышла на траву.
Пышно проходит ся при плоті,
видит там Свиню в болоті.
І думат собі: „Свиня чудна,
як може быти така брудна?"
Тай гварит Свини в болоті:
„Ци-с даколи чула о тім,
же порядок і чыстота
є половином зо жывота?"
„Так, Паво, правда-істина,
зо жывота – половина."
А потім Свиня квикла: „Блуд,
друга половина – то є бруд!".
Так гварит пословиця стара:
„Про дакого і пят пара!"

Зо збірника русиньской народной поезиі *Терньова ружа*. Пряшів 2002

...А гварят, же любов ся гнеска здевалюувала! Фото: Петро Басалыґа

Приповідкы народів – 5 (німецкы)

Цілуй руку, котрой вкусити не можеш.

Хто ся з половом мішат, того пацята зожрут.

Розум не пиво, тяжко го вляти до дакого.

Пізно за хвіст імати, кєд ся голова вымкне.

Орел голуба не вылягне.

Де сонце сьвітит – там мусит быти і тін.

Хлопу жена не вмерат, лем дітьом матір.

Хто не хце быти старым, най ся повісит.

Ґамба винувата, а по рици бют.

Кєд ся мыша мукы наіст, тя ся ій стухла видит.

Кєд ся ослови добрі веде, іде на лед скакати.

Так мусиш кусати, як ґылтнеш.

З дачыйой скоры легко шыроkы пасма краяти.

Малых злодіів вішают, велькым ся кланяют.

Найбарже шліпым є тот, хто смотрити не хце.

Максим і Клим

Клим позерат на паню што тримат на колінах псика.

— Рад бым быти на місци того псика — гварит.

— Но, не знам. Іду з ним до ветеринаря, жебы му оґін обтяти.

•

— Як мыслиш, Климе? Тот хлоп што на ярмаку гварил же памятат свою пра-пра-пра-прабабу хыбаль змышлял.

— Нім, Максим, він ся заікувал.

•

— Максим, кілко ти буду гварил! Не пий, кєд фурманиш!

— Чом?

— Бо ся за дуже розливат.

•

— Климе, чом маш такого синяка під оком?

— Та, видиш, гварил єм гвечер „Отченаш" і при словах „но ізбави нас од лукаваго", нехотячы єм пізрил на бабу.

•

— Няню! — повідат Максимів Ванцьо — пані нам дала такє заданя: коли треба писати велькыма буквами.

— Ой! Дурниці вам задают. Та вы, діти, іщы добрі видите.

•

— Того рока — гварит Климиха до свого хлопа — справлю свої уродины по новому. Запалю тілко сьвічок, кілко мам років.

— Но і хто, бабо, вытримат тілко сьвітла!?

ІВАН ПЕТРОВЦІЙ

Колысанка

До сну уж чачка ся зложыли,
і бльохы сплят на ліпкым тілі.
Дітинко, всний і ты
солодкым, файным сном,
Спий сьміло.

В Кыйові – котрий то уж рік
парлямент спит.
А в Ужгороді ачий тілко
спит областна рада.
Дітинко, всний і ты
солодкым, файным сном,
Спий мі і храпай,
тому буду рада.

Заснула совіст,
розум давно спит,
О моральности
ганьба споминати.
Дітинко, всний і ты
солодкым, файным сном –
Ничого жебы не видіти,
ліпше спати.

На полонинах
мягка трава спит,
На траві тій за дня
начальство одгуляло.
Дітинко, всний і ты
солодкым, файным сном,
Кєд заснеш ты –
я сой одпочну мало.

Сплят в склепах „Марсы"
і „Снікерсы" сплят,
І днешній заснул хліб –
твердий гейбы камін! –
Дітинко, всний і ты
солодкым, файным сном.
Амин!

З бесіды
підкарпатскых Русинів
злемківщыл Мурянка

Зо збіркы *Наші співанкы*,
(Ужгород 1996)
приводит ся тот верш зо взгляду
на „файну" і днешню ситуацию
в Підкарпатскій Руси.

Послухайте вшыткы люде
лемківского роду —
хто в тым краю рідным, бідным
каламутит воду.
Послухайте, може ся вам
придаст тото в біді,
може навчыт шанувати
братів і сусідів.

(Амроз)

Місце для рефлексий

Летит час, летит як фрас! Кєд єм пред двадцетьома роками позерал на розтрачений наш сьвіт, кукал до кунаты, де ся зберали, де вставали „молоды, »ґранітовы ряды«" – як писал Гунька – ани-м не мышліл, же будут заправды мати тілко твердости дотырвати такы рокы. Повісте – для ґраніту двадцет років то нич, то гейбы сплюнул. Так – коли природа є природня.

Про нас сьвіт, што ся мінял, был лем позірні новым, добрым сьвітом. Про нас был він лем як лагідний во словах чловек, внутрі же до іменту фальшывий. Прото і для ґраніту двадцет років то вельо. Прото тіж гнеска шлідно уж на ним часу.

І не замітуйме сой гнеска, не замітуйме єден другому шлідний тот шлід. Зробили сме тілко, кілко сме могли зробити, зробили сме так, як дало ся зробити. Знам, бо єм з Вами заєдно был! ***(пт)***

W NUMERZE:

str. 2 – prezentacja numeru;
str. 3 – *Nowiny - nie nowiny, nie tylko z Łemkowyny* – z życia łemkowskiego/rusińskiego kręgu kulturowego;
str. 4 – *Z dostępnej prasy, z komentarzem i bez*;
str. 6 – *XXII sezony społecznej pracy Magurycza i Nadsania na cmentarzach…* (z tekstu folderu);
str. 7 – *Zagrożenia separatyzmu: Zakarpacki wariant* (z czasopisma „Banderivec");
str. 9 – *„Puszczania" (zapusty) w Ruskiej Bursie* (Halina Małecka);
str. 10 – *Na scenę życia* (Petro Trochanowskij) – reportaż z przeglądu kolędników w Gorlicach;
str. 13 – *O języku łemkowskim na Tokijskim Uniwersytecie* (Mirosława Chomiak);
str. 14 – *To już 20 lat…* (Andryj Kopcza) – wspomnienia na 20-lecie Stowarzyszenia Łemków;
str. 17 – *Głosy z tamtych lat* (wypowiedzi nagrane na I Kongresie SŁ);
str. 18 – *Trzeba samym brać* (rozmowa z A. Kopczą) – przeduk sprzed 20. lat;
str. 19 – *Tylko „adzymka", ale swoja* (Murianka) – j.w.
str. 21 – *Tibor Miklosz Popowycz* (redakcja) – tekst biograficzny z okazji 70. urodzin;
str. 22 – *Kashinath Chauhan – hinduski Nikifor* (Petro Trochanowskij) – reportaż z wystawy w Krynicy;
str. 23 – *Łemkowski Kamawał* (PeTro) – relacja z cyklu imprez organizowanych w Bratysławie;
str. 20 – „Z wydawniczej półki": *Rocznik Ruskiej Bursy. 2008* (red. O. Duć-Fajfer); *Rusyńskyj dajdżest 1939-1944* (red. M. Kapral); *Ikony i cerkwie* /album/ (Grażyna i Zygmunt Malinowscy /tzdjęcia/, Elżbieta i Piotr Marciniszyn /tekst/);
str. 26 – *Sandały, Paw i Świnia* - bajki (Osyf Kudzej); *Przysłowia narodów (hiszpańskie)*; *Maksym i Kłym* – dowcipy;
str. 27 – *Kołysanka* (Iwan Petrowcij) – wiersz; *Miejsce na refleksje* (pt).

Na pierwszej stronie okładki: *Krzyż w Banicy (k. Izb)* – foto: Piotr Basałyga.

Na ostatniej stronie okładki: *Kapliczka w Bielicznej*, foto: Piotr Basałyga

„B E S I D A" - dwumiesięcznik Zarządu Głównego Stowarzyszenia Łemków ♦ Redaguje zespół: Piotr Basałyga, Helena Duć-Fajfer, Andrzej Kopcza, Damian Trochanowski - redaktor naczelny, Piotr Trochanowski ♦ Adres redakcji: 33-380 Krynica Zdrój, skr. poczt. 83; e-mail: besida@gmail.com ♦ Kolportaż: Zarząd Główny Stowarzyszenia Łemków, 59-204 Legnica 6, ul. Zofii Kossak 6 (internetowa strona: http://www.stowarzyszenielemkow.pl) - na ten adres należy składać zamówienia na prenumeratę ♦ cena pojedynczego egzemplarza – 3,50 zł,- plus opłata za przesyłkę. Przedpłata na prenumeratę roczną, z kosztami przesyłki - 33,00 zł. Konto: PEKAO SA o/Legnica 03 1240 1473 1111 0000 2521 9690 z dopiskiem: Na prenumeratę „Besidy"

Redakcja zastrzega sobie prawo skracania materiałów. Poglądy redakcji nie zawsze są zbieżne z poglądami autorów artykułów.

Numer wydano dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji

Walter Maksimovich

Digitally signed by Walter Maksimovich
DN: cn=Walter Maksimovich, o, ou, email=walter@lemko.org, c=US
Date: 2010.02.07 21:17:49 -05'00'